COLOFON

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP 's-Gravenhage
telefoon 070-4416611

Samenstelling/Productie
mw. J. Chabinath
mw. I. Ender
mw. drs. M. Höfkens
M. van Ingen
mw. drs. S.R. Jonkergouw
drs. M. Koenders
mw. drs. L.A. Nizet
mw. drs. C. Scheffer
drs. A. Schuurman
ir. M. Verwey

Begeleidingscommissie
D. Brouwer de Koning
W. de Jong
drs. W.B.J. Polman
ir. D. van der Veen
ir. J. G. Wegner

Vormgeving
Facilitaire Dienst, Bureau Vormgeving

Druk
Rooduyn vorm & druk

's-Gravenhage, september 1995

A. **HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING**
M.H.J. Koenders
november 1990

B. **BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK**
M. Verwey
1990

C. **STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE**
M. Verwey
1990

D. **GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN**
M. Verwey
1990

E. **INVENTARISATIE**
M. Verwey
1990

INHOUDSOPGAVE

A. HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

1. INLEIDING

2. FYSISCHE GESTELDHEID
   - 2.1. Bodemgesteldheid
   - 2.2. Afwatering

3. GRONDGEBRUIK
   - 3.1. Bedijking
   - 3.2. Agrarisch grondgebruik
   - 3.3. Visuele karakteristiek

4. INFRASTRUCTUUR
   - 4.1. Landwegen
   - 4.2. Wateren
   - 4.3. Dijken en kaden
   - 4.4. Tramwegen
   - 4.5. Nutsvoorzieningen

5. NEDERZETTINGEN
   - 5.1. Algemeen
   - 5.2. Kernen
     - 5.2.1. Oud-Beijerland
     - 5.2.2. Stougjesdijk (ged.)
     - 5.2.3. Zinkweg
     - 5.2.4. Vuurbaken
   - 5.3. Verspreide bebouwing

LITERATUURLIJST

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

BIJLAGEN

B. BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

C. STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

D. GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN

E. INVENTARISATIE

A. HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

1. INLEIDING

De gemeente Oud-Beijerland is gelegen binnen de regio Zuid-Holland-Zuid en wel in het noordwesten van de Hoekse Waard ten zuiden van het Spui (een zij-geul van de Oude Maas). De huidige gemeentegrenzen dateren van 1984. In dat jaar werd Oud-Beijerland enerzijds uitgebreid ten koste van de (voormalige) gemeenten Nieuw-Beijerland (ten westen), Heinenoord en Mijnsheerenland (beide ten oosten); anderzijds moest er een deel van het grondgebied worden afgestaan. Zo werd in het noorden de Beerenplaat (een spaarbekken tussen het Spui en de Oude Maas) bij Spijkenisse gevoegd en in het zuiden een deel van de Oud-Beijerlandsche Polder bij de nieuwe gemeente Korendijk. Sinds deze gemeentelijke herindeling grenst Oud-Beijerland in het westen en zuiden aan de gemeente Korendijk, in het zuidoosten aan Cromstrijen en in het oosten aan Binnenmaas. In het noorden liggen de gemeenten Spijkenisse (aan de andere kant van het Spui) en Albrandswaard (aan de overzijde van de Oude Maas) (zie **figuur 1**). Eerdere grenswijzigingen vonden plaats in 1934 (kleine uitbreiding in het noordwesten waarbij de voormalige suikerfabriek aan het Spui binnen de gemeente kwam te liggen) en in de jaren '70 (verdere verlegging naar het noordwesten in verband met geplande dorpsuitbreiding in deze richting).
De huidige gemeentegrens volgt voor een groot deel oude kreekrestanten en is derhalve landschappelijk van aard. Langs de noordkant van de gemeente bepalen Oude Maas en Spui het beloop. Een gedeelte van de nieuwe begrenzing uit 1984 heeft een louter administratieve achtergrond.

Oud-Beijerland heeft een oppervlakte van 1.960 ha. (land plus binnenwater) en is met 20.526 inwoners (per 1 januari 1990) de grootste plaats binnen de Hoekse Waard. De bevolkingsdichtheid bedroeg op genoemde datum 1.096 inwoners per km^2 landoppervlak. Afgezien van de hoofdkern Oud-Beijerland bevat de gemeente nog drie andere kernen, te weten: Stougjesdijk, Zinkweg en Vuurbaken.

2. FYSISCHE GESTELDHEID

2.1. Bodemgesteldheid

De bodem van Oud-Beijerland bestaat uit zeeklei, in dit geval jonge zeeklei die hier bij overstromingen aan het eind van de 12e eeuw en tijdens de late middeleeuwen (1200-1500) is afgezet. In een voornamelijk brak getijdemilieu werden de oudere sedimenten (slappe klei- en veenlagen) door krachtige eb- en vloedbewegingen praktisch geheel weggeslagen. De jonge zeeklei (het nieuwe sediment) is kalkhoudend en vrij zandig. Dit geldt met name voor de afzettingen die temidden van stromend water zijn gevormd (opwassen). Sedimenten die tegen reeds eerder bedijkt land zijn opgeslibd (aanwassen) hebben een wat zwaardere samenstelling. Restanten van oude kreken begrenzen de inmiddels ingepolderde op- en aanwassen. Langs het Spui ligt een smalle strook buitendijkse gronden. Deze zogenaamde gorzen hebben een grasvegetatie en zijn kleiïger dan het binnendijkse gebied.
De jonge zeeklei-afzettingen worden gekenmerkt door een uniforme bodemopbouw en een vlakke ligging. Het maaiveld bevindt zich tussen de - 0,8 m en + 0,5 m NAP. Er is geen sprake van een eenduidige algemene afhelling van het terrein. In het noordoosten van de gemeente ligt ten noorden van de Bosschendijk een opgespoten stuk land met een hoogteligging van + 1,3 m NAP (**figuur 4c**). De dijken (tot circa 5,5 m hoog) zijn in het nagenoeg reliëfloze polderlandschap opvallende structuurbepalende en ruimtebegrenzende elementen.

2.2. Afwatering

Het grondgebied van de gemeente Oud-Beijerland valt in waterstaatkundig opzicht uiteen in vier delen. Binnen de gemeentegrenzen liggen namelijk (delen van) vier verschillende polders. Dit zijn de polder Oud-Beijerland, Moerkerken, Cromstrijen en de Group (noordelijk, midden- en zuidelijk deel van de gemeente) de polder De Bosschen (noordoostelijk deel), de polder Het Westmaas-Nieuwland (oostelijk deel) en de polder Strienemonde (westelijk deel). Alle vier de polders, onderling gescheiden door dijken, liggen binnen de dijkring van de Hoekse Waard. Deze dijkring is in beheer bij het waterschap de Groote Waard. De eerste drie polders wateren af in noordelijke richting op de Oude Maas door middel van een stelsel van gegraven watergangen (sloten, vlieten) en natuurlijke kreken, waarvan de Oud-Beijerlandsche Kreek (het vroegere Strienemonderdiep) en de Vliet de belangrijkste zijn. Daarbij wordt gebruik gemaakt van het gemeenschappelijk gemaal "De Bosschen", gelegen aan de Bosschendijk bij Goidschalxoord (gemeente Binnenmaas) tussen Oud-Beijerland en Heinenoord. De polder Strienemonde loost zijn water op kunstmatige wijze in zuidelijke richting op het Vuile Gat dat in verbinding staat met het Haringvliet. Bemaling vindt plaats door gemaal "De Eendracht" bij Nieuwendijk (gemeente Korendijk) dat evenals gemaal "De Bosschen" uitgerust is met een diesel- en een elektromotor. In droge tijden kunnen beide gemoderniseerde gemalen ook water

inlaten. Dit gebeurt eveneens via een aantal sluisjes en inlaatduikers in de Oud-Beijerlandsche dijk langs het Spui.

Na bedijking van zeekleigronden in de 16e eeuw (par. 3.1) geschiedde de uitwatering aanvankelijk op geheel natuurlijke wijze via sluisjes in de buitenwaterkerende dijken. Dankzij een vrij gunstige hoogteligging van het ingepolderde land bleef die situatie een tweetal eeuwen gehandhaafd. Pas in 1740 werd in de polder Oud-Beijerland aan de Oud-Beijerlandsche Kreek een windmolen gebouwd, even ten noorden van de aftakking van de Scheermansvliet. Het deel van de Oud-Beijerlandsche Kreek ten noorden van de molen werd omkaad en ingericht als (tussen-)boezem. In 1874 werd de windmolen overbodig door bouw van een stoomgemaal dat in 1917 weer werd vervangen door een zuiggasmotorgemaal. Deze installatie, die in 1950 nog geëlektrificeerd werd, verloor zijn functie toen de bemaling werd overgenomen door het gemeenschappelijk gemaal aan de Bosschendijk bij Goidschalxoord. Niet lang daarna volgde afbraak. De verbinding tussen de Oud-Beijerlandsche Kreek en de Vliet werd verbeterd door uitdieping en verbreding van een tussen beide watergangen gelegen sloot.
In de overige polders heeft zich een soortgelijke ontwikkeling - die van natuurlijke afwatering naar elektrische bemaling - voltrokken. Ook deed zich schaalvergroting voor, gepaard gaande met verlegging van de uitwatering. Zo ontstond de polder Strienemonde pas na de Tweede Wereldoorlog door samenvoeging van een tiental polders in het westen van de Hoekse Waard. Het polderdeel binnen de gemeente Oud-Beijerland (de voormalige polder Nieuw-Beijerland en Nieuw-Piershil) waterde voor die tijd af naar het noorden op het Spui, na samenvoeging zuidwaarts op het Vuile Gat.

Ten noorden van de Oud-Beijerlandse dijk lag omstreeks 1850 langs het Spui nog een brede strook buitendijks land die direct afwaterde op genoemde geul. Enkele delen waren voorzien van een lage kade. Eind 19e, begin 20e eeuw werden deze buitengronden omgeven door een hogere ringkade waarin duikers waren aangebracht voor de uitwatering. In de jaren 1963-'66 werd een gedeelte van dit buitendijkse land binnen de dijkring van de Hoekse Waard getrokken toen in het kader van de Deltawerken ten noorden van de Oud-Beijerlandsche dijk een nieuwe waterkering aangelegd (par. 4.3).

3. GRONDGEBRUIK

3.1. Bedijking

Voordat de polder Oud-Beijerland in 1557 werd bedijkt lag hier een slikken- en gorzenlandschap, doorsneden door kreken en getijdegeulen (waaronder de steeds verder dichtslibbende Striene). Ten oosten van dit gebied bevonden zich enkele reeds bedijkte aanwassen, onder andere de polder Het Westmaas-Nieuwland (1492/1539). Ten westen lagen de afzonderlijke bedijkingen van Oud Korendijk (1456) een Oud Piershil (1524) (zie **figuur 2**). Hoewel reeds in 1241 een stuk land bij de monding van de Striene (ongeveer het noordelijk deel van de gemeente Oud-Beijerland) was bedijkt heeft deze polder de 14e eeuwse stormvloeden niet overleefd. Uitgezonderd de Sint Anthoniepolder (1358) dateren alle bedijkingen binnen de Hoekse Waard van na de catastrofale Sint Elisabethsvloed van 1421.
Zoals vermeld ontstond de polder Oud-Beijerland (die ongeveer driekwart van het gemeentelijk grondoppervlak beslaat) in 1557. De bedijking geschiedde op initiatief van grondeigenaar graaf Lamoraal van Egmond die het gebied vernoemde naar zijn echtgenote, Sabina van Beieren. Omdat de graaf ook andere grondeigenaren bij zijn bedijkingsplan betrok kreeg de polder voluit de naam van "Beijerland, Cromstrijen, Strienemond, de Group en Moerkerken". Toen in 1582 de ten westen hiervan gelegen buitengronden werden aangedijkt onder de naam "Nieuw-Beijerland en Nieuw-Piershil" vond de naam "Oud-Beijerland" ingang. De oostelijk gelegen gronden van Het Westmaas-Nieuwland waren al in 1539 ingepolderd. Polder De Bosschen in het noordoosten van de gemeente dateert van 1624.

3.2. Agrarisch grondgebruik

Na bedijking werden de gronden van genoemde polders op rationele wijze ontsloten en verkaveld. Binnen een rechtlijnig wegenpatroon paste men een verkaveling toe in regelmatige blokken en rechthoeken. Op enkele plekken werden half verlande kreken opgenomen in de percelering waardoor deze ter plaatse wat onregelmatig is. De bedijkte zeekleigronden, die aanvankelijk vooral in handen waren van adel en stedelijk patriciaat, waren in de eerste eeuwen in ongeveer gelijke mate in gebruik als weide/hooiland en akkerland. Er bestond een vorm van gemengd bedrijf dat ingesteld was op de teelt van verhandelbare akkerbouwgewassen (tarwe, haver, gerst, vlas).
In de directe omgeving van het dorp was omstreeks 1700 al sprake van belangrijke tuinbouw (bonen, erwten) en fruitteelt (zwarte kersen, aardbeien). Het merendeel van de marktgewassen werd verscheept naar Rotterdam en Dordrecht. Verder werden er ook voedergewassen verbouwd voor het vee.
Het (rund-)vee werd hoofdzakelijk gehouden voor de mest die werd aangewend voor het op peil houden van de vruchtbaarheid van de akkers. Voor het zware landwerk hield men paarden (trekkracht). In de 18e eeuw nam het percentage akkerland wat toe, mede dankzij verbetering van de afwatering na invoering van windbemaling in 1740 (par. 2.2). Omstreeks 1800 bedroeg de verhouding akkerland-grasland ongeveer 65:35. Van-

wege hun ongeschiktheid voor akkerbouw waren de lager gelegen percelen veelal in gebruik als weide. Ook de buitendijkse gorzen hadden over het algemeen een grasvegetatie.

In de 19e eeuw nam het percentage akkerland verder toe tot circa 75%. De aardappelteelt (opgekomen in de tweede helft van de 18e eeuw) onderging een uitbreiding ten koste van de graanbouw. Na 1865 werd de verbouw van suikerbieten ter hand genomen. Dit werd gestimuleerd door overheidssteun voor de suikerfabrikage uit beetwortels. De lage graanprijzen tijdens de landbouwcrisis van de jaren '80 droegen eveneens bij aan een snelle opkomst. Rond 1900 werd al op een kwart van alle gronden suikerbieten geteelt. De teelt van vlas nam af, evenals die van voedergewassen. Meekrap, een gewas dat in tegenstelling tot elders op de Zuidhollandse eilanden in Oud-Beijerland maar weinig voorkwam, verdween eind 19e eeuw geheel uit het bouwplan. De teelt van fruit en tuinbouwprodukten nam toe, met name na 1900 toen verbeteringen op het gebied van infrastructuur en transportmiddelen (tram, vrachtauto) de afzetmogelijkheden vergrootten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd echter een groot deel van de boomgaarden gerooid. Meer in het algemeen leidde een verbetering van de waterhuishouding (invoering van weidemolens) en de toepassing van kunstmest in de eerste helft van deze eeuw tot verhoging van de opbrengsten. Het percentage akkerland steeg in die periode nog enigszins.

Oostelijk van het dorp Oud-Beijerland lag omstreeks 1850 bij de monding van het Spui in de Oude Maas nog een strook buitendijks griendland (de Buitenlanden). Dit gebiedje werd omstreeks 1900 voorzien van een ringkade. In het tweede kwart van deze eeuw volgde omzetting tot grasland. Inmiddels is de strook grond verhoogd door opspuiting en in gebruik als bouwland.

Na de Tweede Wereldoorlog onderging de percelering van het cultuurland een opvallende schaalvergroting als gevolg van ruilverkaveling. Blokvormige percelen werden veelal samengevoegd tot grote rechthoekige kavels (vgl. **figuur 4a/c**). In de fruitteelt verving men vanwege hoge plukkosten de hoogstambomen door exemplaren met een lage stam. Een aanzienlijk deel van de tuinbouwgronden werd in beslag genomen door na-oorlogse uitbreidingen van Oud-Beijerland (par. 5.2.1). Daarmee kwam een einde aan de opvallende concentratie van tuinbouwpercelen en boomgaarden rond het dorp. Enkele tuinders en fruittelers zochten een locatie elders in de polder. De totale oppervlakte die door deze intensieve agrarische bedrijfstak in beslag werd genomen nam echter af.

3.3. Visuele karakteristiek

De gemeente Oud-Beijerland bestaat voor ruim drie-vierde deel uit een tamelijk open polderlandschap. Bouwland is de voornaamste vorm van grondgebruik. In het noorden ligt vrij veel grasland. De percelen worden onderling gescheiden door sloten, plaatselijk door oude kreekrestanten. De verspreid voorkomende tuinbouwpercelen en boomgaarden zorgen voor enige verdichting daar ze aan drie of vier zijden zijn omgeven door dichte en hoge hagen. Bij de meeste boerderijen is sprake van erfbeplanting. De belangrijke ontsluitingsas, de noord-zuid lopende Lange Weg, wordt begeleid door open bomenrijen. De rond de polder Oud-Beijerland gelegen dijken vervullen samen met de daarop voor-

komende bebouwing en begroeiing (populieren, essen) in visueel opzicht een ruimtebegrenzende functie. In het zuidoosten is de rijksweg A 29, die net buiten de gemeentegrens valt, nadrukkelijk aanwezig vanwege zijn omvangrijk grondlichaam.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1. Landwegen

De gemeente Oud-Beijerland is ontsloten door middel van een systematisch wegenpatroon. Dit bestaat uit een lange noord-zuid gerichte ontsluitingsas (de Lange Weg) met haaks daarop een zestal zijwegen. De verschillende wegen eindigen bij polderdijken die eveneens een verkeersfunctie hebben. Tot aan 1850 waren de polderwegen nog onverhard. Ze hadden slechts een kleidek en waren in natte tijden (regen, dooi) met name voor het zwaardere (landbouw-)verkeer moeilijk begaanbaar. Voor voetgangers had men langs enkele wegen (Lange Weg, Kwakse Weg) een schelpenpad aangelegd. De wegen in het dorp waren bestraat.
Rond het midden van de 19e eeuw bestonden er twee verharde doorgaande verbindingen. Deze waren gelegen op de noordelijke en oostelijke dijk van de Oud-Beijerlandsche polder. Over de oostelijke dijk (de Stougjesdijk) liep de bovenregionale route van Rotterdam over Goidschalxoord en Klaaswaal naar Numansdorp. Deze rijksweg (een onderdeel van de route Antwerpen-Haarlem) was in 1839 beschulpt en vervolgens in 1846 voorzien van een grinddek. De weg over de noordelijke polderdijk (de Oud-Beijerlandsche dijk) verbond het dorp Oud-Beijerland met genoemde rijksweg. Deze interlocale verbinding was in de jaren 1848-'50 begrind. Ten westen van het dorp Oud-Beijerland lag een voetveer over het Spui. Via dit veer kon men Spijkenisse op het eiland Putten bereiken. Ten zuiden van het voetveer lag een wagenveer (het Brakelsveer) (**figuur 4a**).

Na 1850 ging men al snel over tot verbetering van het wegennet. In 1860 werd de weg over de westelijke polderdijk (de Zinkweg) verhard. Rond die tijd werd ook het noordelijk gedeelte van de Lange Weg begrind. In 1868 volgde verharding van de overige polderwegen.
Het wegennet onderging, afgezien van de aanleg van een enkel landbouwweggetje, tot 1940 geen uitbreiding. Wel leidde de opkomst van nieuwe vervoermiddelen (fiets, auto, bus) in de eerste helft van de 20e eeuw tot toepassing van nieuwe verhardingsmaterialen (teer, beton, asfalt) en tot wegverbetering. Dit had echter geen ingrijpende gevolgen voor de ruimtelijke ontwikkeling van binnen de gemeente gelegen nederzettingen. De dijkgehuchten Stougjesdijk, Zinkweg en Vuurbaken ondergingen een logische lineaire uitbreiding door middel van lintbebouwing. De groei van het dorp Oud-Beijerland ging gepaard met uitleg van het lokale stratenpatroon (zie hoofdstuk 5).

Na 1945 zijn de twee belangrijkste polderwegen (Lange Weg, Kwakse Weg) verdubbeld (vgl. **fig. 4b** en c). De bereikbaarheid van de landbouwkavels werd verbeterd door een groot aantal insteekwegen, aangelegd in het kader van een ruilverkaveling (par. 3.2). Tot op heden heeft Oud-Beijerland nog steeds geen directe aansluiting op de in de jaren '60 aangelegde rijksweg A29 (Rotterdam richting Bergen op Zoom) die vlak langs de gemeente loopt. Het voetveer over het Spui tussen Oud-Beijerland en Spijkenisse werd na de Tweede Wereldoorlog opgeheven. Het Brakelsveer was al vóór 1940 uit de vaart

genomen. Om Voorne-Putten te bereiken dient men tegenwoordig gebruik te maken van het pontveer over het Spui bij Nieuw-Beijerland.

4.2. Wateren

De gemeente Oud-Beijerland wordt in het noorden begrensd door het Spui en de Oude Maas. De Oude Maas is reeds ter sprake gekomen bij de behandeling van de afwatering (paragraaf. 2.2). Deze rivier is verder tevens van belang (geweest) voor de scheepvaart. Vanuit de haven van Oud-Beijerland werden via de Oude Maas verbindingen onderhouden met onder meer Rotterdam en Dordrecht, zowel voor het vervoer van personen als goederen (vlas, fruit, vis). De opkomst van het meer efficiënte vervoer per as (tram, bus, vrachtauto) deed deze bootdiensten echter de das om. De laatste werd in 1949 opgeheven. De Oude Maas, die in de eerste helft van deze eeuw is uitgediept, vervult tegenwoordig een functie als scheepvaartverbinding tussen de Beneden-Merwede bij Dordrecht en de Nieuwe Maas/Nieuwe Waterweg bij Vlaardingen.
Het Spui, dat de Hoekse Waard van Voorne-Putten scheidt, verbindt de Oude Maas en het Haringvliet. Deze brede geul, ontstaan tijdens stormvloeden in de eerste helft van de 16e eeuw, diende oorspronkelijk als scheepvaartweg tussen Holland en Vlaanderen en kreeg in de 19e eeuw een meer regionale functie voor het verkeer tussen de Zuidhollandse eilanden en Rotterdam. Na 1850 is het Spui enigszins gereguleerd. Daarbij werd een zandplaat opgeruimd die gelegen was bij de monding in de Oude Maas. Afgezien van hun functie op het gebied van afwatering en verkeer hebben de Oude Maas en het Spui tegenwoordig ook betekenis voor de recreatie (pleziervaart, vis- en zwemsport).

Binnendijks ligt een stelsel van waterlopen (sloten, kreken) dat de afwatering verzorgt van de verschillende polders. Deze waterlopen zijn besproken in paragraaf 2.2.. Direct ten noordwesten van Oud-Beijerland treft men een tweetal regelmatig gevormde waterplassen aan. We hebben hier te maken met een bezinkvijver en een zoetwaterreservoir van een (inmiddels afgebroken) suikerfabriek.

4.3. Dijken en kaden

De polderdijken binnen de gemeente zijn aangelegd in het kader van landaanwinningswerken zoals die in deze regio vanaf de 15e eeuw op grote schaal hebben plaatsgevonden. De bedijking van de polder Oud-Beijerland kwam tot stand in 1557 (par. 3.1). Dit gebeurde in aansluiting op de westelijke dijk van de polder Het Westmaas-Nieuwland (de Stougjesdijk) die reeds in 1539 was voltooid. Aanvankelijk hadden de dijken van de polder Oud-Beijerland in het noorden, westen en zuiden een buitenwaterkerende functie. Toen in 1582 de Nieuw-Beijerlandsche polder gereed kwam werd de westelijke polderdijk (de Zinkweg) tot een binnendijk. Hetzelfde gebeurde met de zuidelijke polderdijk (die overigens geheel buiten de gemeente is gelegen) toen in 1615 de gorzen en slikken van Klein-Cromstrijen en KleinZuid-Beijerland werden aangedijkt. In 1624 verloor het oostelijk deel van de noordelijke polderdijk (de Oud-Beijerlandsche dijk) zijn functie als primaire waterkering toen de ten noorden hiervan gelegen gorsgronden met een winterdijk werden beschermd. Behalve als waterkering deden de polderdijken vanaf het begin tevens dienst als weg.

Het dijkenpatroon bleef gedurende de periode 1800-1940 ongewijzigd. Wel was sprake van ophoging en verbreding van de Oud-Beijerlandsche dijk (tot ca. 4,00 m + NAP). In de tweede helft van de 19e eeuw werden enkele buitendijkse gronden langs het Spui bekaad. In 1901 vond ophoging plaats van een stuk buitendijks land ten noordwesten van Oud-Beijerland voor de vestiging van een suikerfabriek. Dit fabrieksterrein werd voorzien van een watervrije kade.

Na de Tweede Wereldoorlog werd naar aanleiding van de watersnoodramp van 1953 (waarbij Oud-Beijerland overigens gevrijwaard bleef van overstroming) de hoofdwaterkering langs het Spui op Deltahoogte gebracht (tot 5,7 m + NAP). Ten noorden van het dorp werd zelfs een geheel nieuwe dijk aangelegd (1963-'66). Het ten zuiden hiervan gelegen gedeelte van de Oud-Beijerlandsche dijk kreeg toen de functie van tweede waterkering. Bij aanleg van de rijksweg A29 werd in de Stougjesdijk een viaduct gebouwd. Hierdoor ging de waterkerende functie verloren. Deze werd echter overgenomen door grondlichamen langs de autosnelweg.

4.4. Tramwegen

De Hoekse Waard was nooit belangrijk genoeg voor een ontsluiting door middel van spoorwegen. Daarentegen heeft men er wel een periode gekend van tramvervoer. Oud-Beijerland behoorde tot de gemeenten die als eerste konden profiteren van dit nieuwe transportmiddel. In 1898 werd namelijk op initiatief van de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij (RTM) een tramlijn aangelegd vanuit Rotterdam over Barendrecht naar Numansdorp/Zuid-Beijerland met een aftakking naar Oud-Beijerland. De Oude Maas werd gekruist via de Barendrechtse brug (voltooid in 1888).
Binnen de gemeente volgde de tram bijna overal het bestaande wegenpatroon. De lijn naar Oud-Beijerland volgde de Oud-Beijerlandsche dijk, die naar Numansdorp de Stougjesdijk. Bij de splitsing van beide lijnen op het raakpunt van de Oud-Beijerlandsche dijk en de Stougjesdijk lag het tramstation Krooswijk (zie **figuur 4a**). In 1903 werd de aftakking naar Oud-Beijerland in westelijke richting doorgetrokken naar Nieuw-Beijerland, Piershil en Goudswaard. Hierbij volgde men de Zinkweg over c.q. langs de westelijke polderdijk.
De tram heeft ruim een halve eeuw lang personen en goederen (suikerbieten) vervoerd. Dit gebeurde gedurende enige tijd zelfs in coöperatie met een bootdienst tussen Oud-Beijerland en Rotterdam. Op den duur verloor de tram echter de concurrentiestrijd met de meer efficiënte bus en vrachtwagen. In 1956 werden de tramdiensten gestaakt. De lijnen werden opgebroken en de halteplaatsen afgebroken.

4.5. Nutsvoorzieningen

In 1861 werd in Oud-Beijerland een gasfabriek gebouwd aan de Oostdijk langs het Spui. Het geproduceerde gas werd aanvankelijk alleen gebruikt voor verlichting, na 1900 ook voor kookdoeleinden. In 1926 verving men de oude gasfabriek door een nieuwe aan de Scheepsmakershaven. Deze nieuwe fabriek is na de Tweede Wereldoorlog gesloopt. Niet ver van de voormalige locatie is nu het gemeentelijk energiebedrijf gevestigd.

Aansluiting op een gemeenschappelijk waterleidingnet vond eveneens plaats in een vrij vroeg stadium. Daartoe was men in 1888 overgegaan tot de bouw van een waterleidingbedrijf (met watertoren, machinegebouwen, reinwaterkelder en bezinkvijver). Dit complex lag aan het Spui ten westen van de haven (**figuur 4a**). In 1904 werd een tweede watertoren in gebruik genomen. Deze werd in 1952 vervangen door een veel groter exemplaar toen het waterleidingbedrijf van Oud-Beijerland ook de zorg kreeg voor de watervoorziening van Nieuw-Beijerland, Goudswaard en Piershil. Toen vervolgens de watervoorziening voor de gehele Hoekse Waard werd ondergebracht bij de Bronwaterleiding te 's-Gravendeel verloor het waterleidingscomplex van Oud-Beijerland zijn functie. De watertorens en bijgebouwen zijn inmiddels afgebroken.
De inwoners van Oud-Beijerland kregen pas in 1930 beschikking over elektrische stroom nadat een leveringscontract was afgesloten met de elektriciteitscentrale in Dordrecht. Het leidingnet werd deels bovengronds, deels ondergronds aangelegd. De huidige hoogspanningsleiding die van oost naar west over het gemeentelijk grondgebied loopt dateert van na 1945.

5. NEDERZETTINGEN

5.1. Algemeen

Naast de hoofdkern Oud-Beijerland kent de gemeente nog een drietal andere kernen, te weten Stougjesdijk, Zinkweg en Vuurbaken. Deze vier nederzettingen hebben gemeen dat ze ontstaan zijn aan of bij een dijk. Hier vond men een veilige droge woonplaats. Stougjesdijk (langs de oostelijke dijk van de polder Oud-Beijerland), Zinkweg (langs de westelijke polderdijk) en Vuurbaken (in het zuidwesten) worden gekenmerkt door een enkelvoudige lineaire nederzettingsstructuur waarbij de lintbebouwing telkens aan de westzijde van de dijk tot ontwikkeling is gekomen. Zinkweg kent ook bebouwing langs een dwarsweg. Het dorp Oud-Beijerland onderscheidt zich niet alleen door zijn grotere omvang van deze drie kleine kernen maar ook door zijn planmatige rastervormige plattegrond die, min of meer haaks op de noordelijke polderdijk, al snel na de bedijking in 1557 is aangelegd. In paragraaf 5.2. worden de vier nederzettingen, onderling gerangschikt naar grootte, afzonderlijk besproken. Oud-Beijerland zelf komt verder ook nog ter sprake in de hierachter bijgevoegde bebouwingskarakteristiek.

Het dorp Oud-Beijerland is vanaf het begin de grootste plaats geweest binnen de gemeente. Uit een verpondingscohier van 1632 kan worden afgeleid dat hier in de eerste helft van de 17e eeuw al zo'n 1.500 mensen woonden. Een eeuw later was dat aantal de 2.000 reeds gepasseerd.
Vanaf 1822 zijn er meer nauwkeurige bevolkingscijfers bekend voor de gehele gemeente. Deze zijn verwerkt in onderstaande tabel. Uit de tabel kunnen we opmaken dat het aantal inwoners (waarvan ruim drie-kwart in het dorp Oud-Beijerland) in de 19e eeuw vrij sterk toenam, met name in de perioden 1822-1840 en 1860-1875. Het eerste decennium van de 20e eeuw laat eveneens een flinke groei zien. Na 1910 nam het groeitempo duidelijk af. In de periode na de Tweede Wereldoorlog onderging de toename van de bevolking een krachtige versnelling waardoor het inwonertal binnen dertig jaar (1960-1990) bijna verdrievoudigde. Verantwoordelijk daarvoor was een stijgend geboorte-overschot en vanaf de jaren '70 ook een steeds verder toenemend vestigingsoverschot, met name veroorzaakt door suburbanisatie vanuit de regio Rotterdam.

jaar	aantal inwoners	jaar	aantal inwoners
1822	2.888	1910	6.056
1840	3.870	1920	6.170
1860	ca. 4.100	1940	6.340
1875	4.975	1960	7.559
1890	5.292	1980	15.171
1900	5.318	1990	20.526

tabel 1: Bevolkingsontwikkeling gemeente Oud-Beijerland

5.2. Kernen

5.2.1. Oud-Beijerland

Het dorp Oud-Beijerland is gelegen in de noordwestpunt van de gelijknamige polder ten zuiden van het Spui, een gunstige locatie vanuit het oogpunt van ontsluiting. De plaats werd gesticht kort na de aandijking van de zeekleigronden in 1557. Evenals de polder werd deze nederzetting vernoemd naar Sabina van Beieren, echtgenote van graaf Lamoraal van Egmond, initiatiefnemer van het landaanwinningsproject. In de eerste jaren bleef de bebouwing nog geconcentreerd langs de dijk, maar het duurde niet lang eer men overging tot een systematische dorpsuitbreiding. Langs een gegraven waterloop (de Scheermansvliet of Vliet) werd bijna haaks op de dijk een dubbele hoofdstraat aangelegd; de West- en Oost-Voorstraat. Parallel aan de West-Voorstraat projecteerde men de Kerkstraat en de Nobelstraat. Aan de zuidzijde werden de genoemde straten verbonden door een dwarsstraat. Ten noorden van de kern kwam aan de buitenzijde van de dijk een haven tot stand. Tussen havenkwartier en Voorstraat reserveerde men ruimte voor een marktplein (zie **figuur 5**).
Nederzettingen met een dergelijke planmatige plattegrond, duidelijk beïnvloed door renaissance-denkbeelden, komen meer voor in het zuidwestelijk zeekleigebied. Ze worden naar de haaks op de dijk gelegen hoofdas aangeduid met de term "voorstraatdorpen". Aan de (West- en Oost-) Voorstraat, die visueel wordt afgesloten door het in 1622 gebouwde raadhuis, kwamen de woningen van notabelen en andere gegoede burgers. De Kerkstraat en Nobelstraat (zogenaamde achterstraten) boden plaats aan de huizen van minder vooraanstaande dorpelingen (ambachtslieden, landarbeiders) en aan schuren voor de opslag van agrarische producten (vlas, graan). In het havenkwartier vestigden zich schippers en vissers. Hier staan ook bedrijfspanden. Langs de dijk die het havenkwartier scheidt van de Voorstraat (Molendijk, Oostdijk) liggen karakteristieke pakhuizen. Boerderijen werden niet in de kern gebouwd maar juist daarbuiten temidden van de landerijen.

Het beschreven nederzettingspatroon bestond als zodanig al vóór 1600. De meeste straten waren bebouwd maar de bebouwingsdichtheid was veel lager dan nu. Naast een weinig opvallend gelegen kerk (gesticht in 1567) aan het zuideinde van de Kerkstraat bezat het dorp eveneens in een vroeg stadium een eigen school.
Omstreeks het midden van de 17e eeuw telde Oud-Beijerland zo'n 300 huizen. Een eeuw later stonden er al ruim 400. Ook waren er twee korenmolens gebouwd (inmiddels beide verdwenen). De bouw van nieuwe woningen geschiedde voornamelijk binnen het 16e-eeuwse stratenpatroon. Dit leidde tot verdichting. Verder kwam bebouwing tot stand aan de in zuidelijke richting verlengde Oost-Voorstraat. Men kan echter stellen dat de oude nederzettingsstructuur tot in de 19e eeuw niet essentieel werd gewijzigd.

Rond 1850 had Oud-Beijerland ongeveer 3.500 inwoners. Deze vonden een bestaan in de landbouw, fruitteelt, handel en nijverheid (waaronder twee scheepstimmerwerven, vier lijnbanen, een meestoof en een leerlooierij). Het dorp, dat lange tijd een bloeiend regionaal handelscentrum was, kende nog een jaarmarkt en een veemarkt. Vanuit de haven werden land- en tuinbouwprodukten uit de gehele Hoekse Waard verscheept. Uit Vlaardingen en Maassluis werd vis aangevoerd die ter plaatse verhandeld werd. Er waren beurtvaarten op Rotterdam en Schiedam.

In de laatste decennia onderging de industriële werkgelegenheid een significante uitbreiding. Reeds vóór 1900 werden er drie sigarenfabrieken opgericht alsmede een cementfabriek en een coöperatieve zuivelfabriek. In 1901 stichtte men op een buitendijks gelegen stuk land ten westen van de omstreeks de eeuwwisseling gereguleerde haven een suikerfabriek. Ten noorden van deze fabriek (tot 1934 gelegen op grondgebied van de vm. gemeente Nieuw-Beijerland) werden aan het Spui twee kleine insteekhavens gegraven. In 1903 kreeg Oud-Beijerland een veiling voor fruit en tuinbouwprodukten. Het veilinggebouw is nog terug te vinden op de hoek van de Wilhelminastraat en de Ooststraat (**figuur 5**). Traditionele vormen van nijverheid zoals de vervaardiging van touw en verwerking van meekrap verdwenen. Voor 1940 kwam ook een einde aan de sigarenindustrie en de coöperatieve zuivelfabriek. Nieuwe industrieën (onder meer metaal- en houtbewerking) kwamen ervoor in de plaats.
Op onderwijsgebied kreeg Oud-Beijerland een verzorgende functie door de bouw van een ambachtsschool (1906) aan de Oostkade en een Hogere Burgerschool (1918-'21) aan de H.B.S.-laan. Verder ontwikkelde de plaats zich tot regionaal winkelcentrum.

Tot 1920 bleven de dorpsuitbreidingen kleinschalig. Aan de oostzijde van de Oost-Voorstraat werden twee dwarsstraatjes aangelegd; de Boterhof (1889) met een twintigtal arbeiderswoningen en de Boomgaardstraat (1903). Aan de andere kant van de Vliet werden woningen neergezet in de Oranjestraat (1913) en de Nieuwe Bijl (circa 1920). Dit was echter niet voldoende om de bevolkingsgroei te kunnen opvangen. Daarom volgde in de jaren '20 een grootschaliger uitbreiding aan de oostkant van het dorp waarbij tuinbouwgronden tussen de Oost-Voorstraat en de Koninginneweg werden bebouwd. Dit wijkje met enkele complexmatig gebouwde huizenblokken bestond in eerste aanleg uit de Emmastraat, de Prins Hendrikstraat en de Baan (nu Prins Bernhardstraat), later aangevuld met Wilhelminastraat, Julianastraat en Prinses Beatrixstraat. Zuidwestelijk van de oude kern verrezen woningen aan de Karel Doormanstraat (circa 1930) en de Admiraal de Ruijterstraat (circa 1935). Deze twee straten lopen vanaf de Vliet naar de oostelijke polderdijk (de Zinkweg). Verder breidde de lintbebouwing langs de Steenenstraat, de Koninginneweg, de Oostdijk en de Zinkweg zich uit (zie **figuren 5** en **6**).
Ter verbetering van de hygiëne werden binnen de kern veel sloten gedempt. De bevolking van Oud-Beijerland groeide in de periode 1850-1940 van circa 3.500 naar ruim 5.500 inwoners.

De voor-oorlogse ruimtelijke ontwikkelingen waren nog niet gebaseerd op een wettelijk uitbreidingsplan (ex artikel 40 van de Woningwet). Het eerste vastgestelde uitbreidingsplan voor Oud-Beijerland dateert van 1941. Na de Tweede Wereldoorlog werd ten westen van de kern op basis van een gewijzigd concept in de jaren 1947-1956 de ruimte bebouwd tussen de Admiraal de Ruyterweg en de Molendijk. Vanaf 1956 volgden uitbreidingen in oostelijke en later in zuidelijke richting (vgl. **fig. 4b** en **4c**). Dit ging ten koste van de rond het dorp gelegen fruitteelt- en tuinbouwbedrijven. De uitbreiding in zuidelijke richting betrof onder meer een fabrieksterrein waar ook het uit de dorpskern verplaatste veilingcomplex kwam te staan (inmiddels verdwenen). In de metaalsector (staalconstructies, schokdempers) nam de werkgelegenheid toe. Nieuw waren een visconservenbedrijf en een betonfabriek. De vlasserij verdween als bedrijfstak. In 1972 werd de suikerfabriek bij het Spui gesloten en in 1985 gesloopt. Hier staan nu woningen (vgl. **fig. 4c** en **6a**). Eveneens recent zijn uitbreidingen in het noordwesten en noord-

oosten (**figuur 4c**). Anno 1990 heeft het tot zo'n 20.000 inwoners uitgegroeide Oud-Beijerland een belangrijke verzorgende functie voor de Hoekse Waard.

5.2.2. Stougjesdijk (gedeeltelijk)

Stougjesdijk is een langgerekte dijknederzetting langs de oostelijke dijk van de Oud-Beijerlandsche polder (aangedijkt in 1557). Deze dijk is tevens de westelijke begrenzing van de polder Het Westmaas-Nieuwland (1539). Sinds de gemeentelijke herindeling van 1984 valt de noordelijke helft van dit dijkdorpje onder de gemeente Oud-Beijerland en de zuidelijke helft onder de gemeente Binnenmaas. Aangezien de bebouwing bijna geheel is gelegen op het flauw hellende, voorheen naar de zee gekeerde buitentalud van de dijk zal de nederzetting niet van voor 1557 dateren. Het ontstaan van Stougjesdijk is waarschijnlijk een gevolg van spontane groepering van landarbeiders, dijkwerkers en/of keuterboeren op deze plek.
Omstreeks 1850 had de bebouwing langs de westzijde van de dijk zich al enigszins verdicht, maar de huizen - het zullen er niet meer dan 50 zijn geweest - vormden zeker geen gesloten lint. Onderaan het steile binnentalud van de oostzijde van de dijk lagen op ruime afstand van elkaar enkele boerderijen. De praktisch geheel eenzijdig bebouwde nederzetting had derhalve een zeer open structuur. Ook na 1850 bleef de bebouwing duidelijk gescheiden. In 1898 werd over de Stougjesdijk een tramlijn aangelegd als onderdeel van de verbinding Rotterdam-Numansdorp (par. 4.4). De verbeterde ontsluiting zal vermoedelijk wel enige invloed hebben gehad op de nederzettingsontwikkeling (verdichting) maar tot komvorming kwam het niet. Rond 1910 werd halverwege het bebouwingslint ter hoogte van de aansluiting van de Kwakse Weg een hervormde kerk gebouwd. Ook deze kerk (nog juist gelegen binnen de gemeente Oud-Beijerland) kon geen wezenlijke invloed uitoefenen op de nederzettingsstructuur. Omstreeks 1940 telde Stougjesdijk circa 450 inwoners, verdeeld over een kleine 100 woningen.
Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de bebouwingsstructuur door verdere verdichting een wat onregelmatiger en minder open karakter. De tram verdween in 1956. Plaatselijk zijn moderne agrarische bijgebouwen (opslagschuren, veestallen) dominant aanwezig (**fig. 4c**).

5.2.3. Zinkweg

Het gehucht Zinkweg is gelegen aan de westelijke dijk van de polder Oud-Beijerland bij de T-splitsing met de 1e Kruisweg (voorheen Zinkweg). Evenals de wegenstructuur heeft ook de nederzetting een T-vormige structuur (**fig. 3**). De bebouwing direct langs de dijk is op twee boerderijen na geheel gelegen aan de voormalige zeezijde (de westkant) waar de helling van het talud veel flauwer is dan aan de ingepolderde zijde. Deze huizenrij heeft een onregelmatige, deels gesloten bebouwingsstructuur. Bij de aanhechting van de 1e Kruisweg ligt op een lager niveau dwars op de dijk een kleine cluster van boerderijen en woonhuizen. De weg over de dijk splitst zich hier over enige tientallen meters. De smalle lensvormige middenberm is bebouwd. Deze situatie bestond reeds rond 1850. Het aantal huizen, toen circa 20 in getal, is nadien verdubbeld. Eind 19e eeuw kreeg Zinkweg een eigen school (na 1940 opgeheven). De in 1903 aangelegde tramlijn tussen Oud-Beijerland en Goudswaard deed nog net Zinkweg aan. Er bestond een halteplaats aan de noordkant van het gehucht waar het tramtracé van de westelijke polderdijk af-

boog naar Nieuw-Beijerland (**fig. 4a**). Deze halte is na opheffing van de tramdienst in 1956 verdwenen. De ruimtelijke ontwikkeling van Zinkweg bleef ook na 1945 zeer bescheiden. Met de opheffing van de school verdween het enige verzorgende element. Enkele nieuwe woningen en agrarische gebouwen hebben de structuur wat verdicht.

5.2.4. Vuurbaken

Het gehucht Vuurbaken ligt in het zuidwesten van de gemeente aan een bocht in de dijk van de polder Oud-Beijerland. De dijk heeft hier het zuidelijk deel van de Oud-Beijerlandsche Kreek afgedamd (**fig. 3**). Naar de plaatsnaam te oordelen moet in deze buurt een lichtsein gestaan hebben voor scheepvaartverkeer dat gebruik maakte van het geulenstelsel van het nog onbedijkte slikkengebied. Dit baken zal zijn functie verloren hebben bij de totstandkoming van de polder Klein-Zuid-Beijerland in 1615.
Vuurbaken is duidelijk de kleinste van de vier kernen binnen de gemeente. Men kan zich afvragen of dit gehucht nog wel als kern dient te worden aangemerkt. De weinig samenhangende bebouwing bestaat uit twee boerderijen en een tiental verspreid langs de dijk gelegen woningen. De twee boerderijen (Vredenburg en de Groote Jagt) stonden hier al in het begin van de 19e eeuw. Ze liggen onderaan de binnenzijde van de dijk op de zandige rug van de ter plaatse afgedamde Oud-Beijerlandsche Kreek. De buitenzijde van de Vuurbakense dijk bleef tot 1940 zeer spaarzaam bebouwd. Pas na de Tweede Wereldoorlog ontstond hier een lineair nederzettingspatroon. De bebouwingsstructuur is zeer open. De erfbebouwing van de boerderijen Vredenburg en de Groote Jagt werd uitgebreid. De laatste ligt sinds de gemeentelijke herindeling van 1984 in de gemeente Korendijk (**fig. 4a/c**).

5.3. Verspreide bebouwing

Voor de inpoldering van de Oud-Beijerlandsche gronden in 1557 lagen er reeds enkele hoeven op huisterpen (hillen) in de onbedijkte gorzen. Na de inpoldering heeft men de nieuwe boerderijen niet in de dorpskern gebouwd maar juist verspreid in de polder (landbinding). Het merendeel van de agrarische bedrijven zocht de nabijheid van een dijk of kreekrug vanwege de gunstige hoogteligging en/of betere bereikbaarheid. Omstreeks 1850 treffen we ook enkele boerderijen aan langs de Lange Weg, de centrale ontsluitingsas van de polder Oud-Beijerland. De dwarswegen waren nagenoeg onbebouwd. Tot 1940 veranderde er maar weinig in deze situatie. Na die tijd nam de verspreide bebouwing slechts langzaam toe. Aan de Lange Weg werden enkele nieuwe agrarische bedrijven gesticht. Niet-agrarische nieuwbouw concentreerde zich bij de bestaande kernen.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Algemeen/provinciaal:

- Aa, A.J. van der (1839-1851)
  Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 delen + suppl. Gorinchem.

- Atlas van historische vestingwerken in Nederland (1970). Deel IV, de provinciën Zuidholland en Zeeland. Eerste aflevering: Zuidholland. z.p..

- Een beeld van het zuid-hollandse landschap (1981-1988). Een landschaps-onderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. Verschenen zijn 6 delen. Z.p..

- Beschrijving van de provincie Zuid-Holland behorende bij de waterstaatskaart (1967). 's-Gravenhage.

- Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari 1950. 's-Gravenhage, 1950-heden.

- De bodem van Nederland (1965). Toelichting bij de bodemkaart van Nederland schaal 1:200.000 samengesteld door de Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

- De bodem van Zuid-Holland (1966). Toelichting bij blad 6 van de bodemkaart van Nederland schaal 1:200.000. Wageningen.

- Buisman, J. (1978)
  Zuid-Holland vanuit de lucht. Baarn.

- Craandijk, J. (± 1880-1900)
  Wandelingen door Nederland; Met platen naar de lithografiën van P.A. Schipperus en wandelkaartjes. Verschillende delen, verschillende jaren. Haarlem.

- Don, P. (1985)
  Kunstreisboek Zuid-Holland. Weesp, 8e dr..

- Dijksterhuis, R. (1984)
  Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland; Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw: 1840-1940. Proefschrift, TH Delft.

- Enqueste ende informatie [...] over de landen van Hollant ende Vrieslant gedaan in de jaere MCCCCXCIIII (1876). (bew. R. Fruin). Leiden.

- Foto-atlas Zuid-Holland (1990). Den Ilp/Emmen.

- Historische Atlas van Zuid-Holland (1989). Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000. Landsmeer.

- Informatie upt stuck der verpondinghe (1866). [...] van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant [...] gedaan in en jaere MDXIV. (bew. R. Fruin). Leiden.

- Kley, J. van der (red.) (1967)
Vaarwegen in Nederland; Een beschrijving van de Nederlandse binnenvaartwegen. Assen/Amsterdam/Rotterdam/Brussel.

- Kroon, A.W. (1862)
Tegenwoordige staat van Zuid-Holland; Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden en verdere watenswaardige plaatsen in die provincie. Amsterdam, z.j..

- Lijst van Nederlandse gemeenten sinds 1830, waarvan de grens is veranderd, die zijn opgeheven, nieuw gevormd of ingepolderd (1968). Deel II; Alfabetische volgorde van de betrokken gemeenten. (copie) z.p..

- De molens van Zuid-Holland (1980). Den Haag.

- Mulder, H. (red.) (1949-1959)
Handboek van de geografie van Nederland; 6 delen. Zwolle.

- De ontwikkeling onzer elektriciteitsvoorziening 1880-1938 (1948). Uitgegeven naar aanleiding van het 25-jarig bestaan der Vereniging van directeuren van elektriciteitsbedrijven in Nederland. 2 delen. Arnhem.

- Postma, C. (bew.) (1963)
Holland in vroeger tijd; 18e-eeuwse beschrijvingen van steden en dorpen in Noord- en Zuid-Holland. 5 delen. 's-Gravenhage.

- Register van beschermde monumenten (1989). Zeist.

- Statistisch overzicht der Waterleidingen in Nederland over de jaren 1946 en 1947 (1950). Leeuwarden.

- Steegh, A. (1985)

Monumenten Atlas van Nederland: 1100 Historische Nederzettingen in Kaart; 2e dr. Zutphen.

- Teixeira de Mattos, L.F. (1906-1961)
De waterkeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland, 16 delen. 's-Gravenhage.

- Tuinbouwatlas van Nederland [± 1941]. samengesteld door den Tuinbouw-voorlichtingsdienst van het Departement van Landbouw en Visscherij, z.j..

- Vermooten, M. en Smit, T. (1989)
Spoortocht langs oude en nieuwe N.S.-stations, Noord- en Zuid-Holland en Flevoland. Hapert.

- Vervloet, J.A.J. en Steegh, A.W.A.Th. (1989)
Bibliografie van de historische geografie. Wageningen.

- Verzameling van gegevens betreffende de elektriciteitsvoorziening in den provincie Zuid-Holland (1915). 's-Gravenhage.

- Witkamp, P.H. (1877)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Tiel.

- Witkamp, P.H. en Sipman. M.A. (1895)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland; Nieuwe uitgaaf. Arnhem/Nijmegen.

Regionaal/lokaal:

- Allewijn, M. (1952)
Van Grooten Waert tot Hoeksche Waard. Vijf eeuwen eilandhistorie, 's-Gravendeel.

- Baars, C. (1973)
De geschiedenis van de landbouw in de Beijerlanden, Wageningen.

- De Hoeksche Waard (1954)
Rapport over de economische en technische ontwikkelingen binnen de Hoeksche Waarde. Economisch-Technologisch instituut voor Zuid-Holland.

- Schipper, J. (1974)
Oud-Beijerland in oude ansichten. Tweede druk. Europese Bibliotheek, Zaltbommel.

- Siderius, K. (1967)

Uit vervlogen dagen. Geschiedenis van dorp en polder van Oud-Beijerland. Bewerkt door W.P.J. Goosens en J. Schipper, Oud-Beijerland.

- Tresling, J.D. (1924)
Een en ander uit de geschiedenis van de gronden en den polder Oud-Beijerland c.a., Oud-Beijerland.

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

- Topografische en Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1 : 50.000
  * bladnr. 37 Rotterdam (verkenning 1849-'50, druk 1858)
  * bladnr. 43 Willemstad (verkenning 1836-'40, druk 1860)

- Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland (1869). Door J. Kuyper, Leeuwarden. Herdruk 1971, Groningen.

- Chromo-topografische kaart van Nederland, schaal 1 : 25.000
  * bladnr. 544 Oud-Beijerland (1881)
  * bladnr. 544 Oud-Beijerland (1903)
  * bladnr. 545 Mijnsheerenland (1881)
  * bladnr. 545 Mijnsheerenland (1899/1905)
  * bladnr. 562 Zuid-Beijerland (1879)
  * bladnr. 562 Zuid-Beijerland (1899)

- Topografische kaart van Nederland, schaal 1 : 25.000
  * bladnr. 37G Schiedam (uitgave 1940)
  * bladnr. 37G Schiedam (uitgave 1968)
  * bladnr. 37G Hoogvliet (uitgave 1986)
  * bladnr. 37H Barendrecht (uitgave 1938)
  * bladnr. 37H Rotterdam (uitgave 1968)
  * bladnr. 37H Rotterdam (uitgave 1986)
  * bladnr. 43E Numansdorp (uitgave 1940)
  * bladnr. 43E Numansdorp (uitgave 1968)
  * bladnr. 43E Numansdorp (uitgave 1989)

BIJLAGEN (lijst van figuren)

- figuur 1 : Gemeentegrenzen en regio-indeling M.I.P. Zuid-Holland.
- figuur 2 : Bedijking van de Hoekse Waard.
- figuur 3 : Oud-Beijerland anno 1866.
- figuur 4 : Uitsnede topografische kaart, schaal 1:25.000.
  a) bladnr. 544 (1889/1903)
  b) bladnrs. 37G en 43E (1940)
  c) bladnrs. 37G en 43E (1986/1989)
- figuur 5 : Straatnamenkaart Oud-Beijerland.
- figuur 6 : Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Oud-Beijerland in hoofdlijnen (1850-1945).

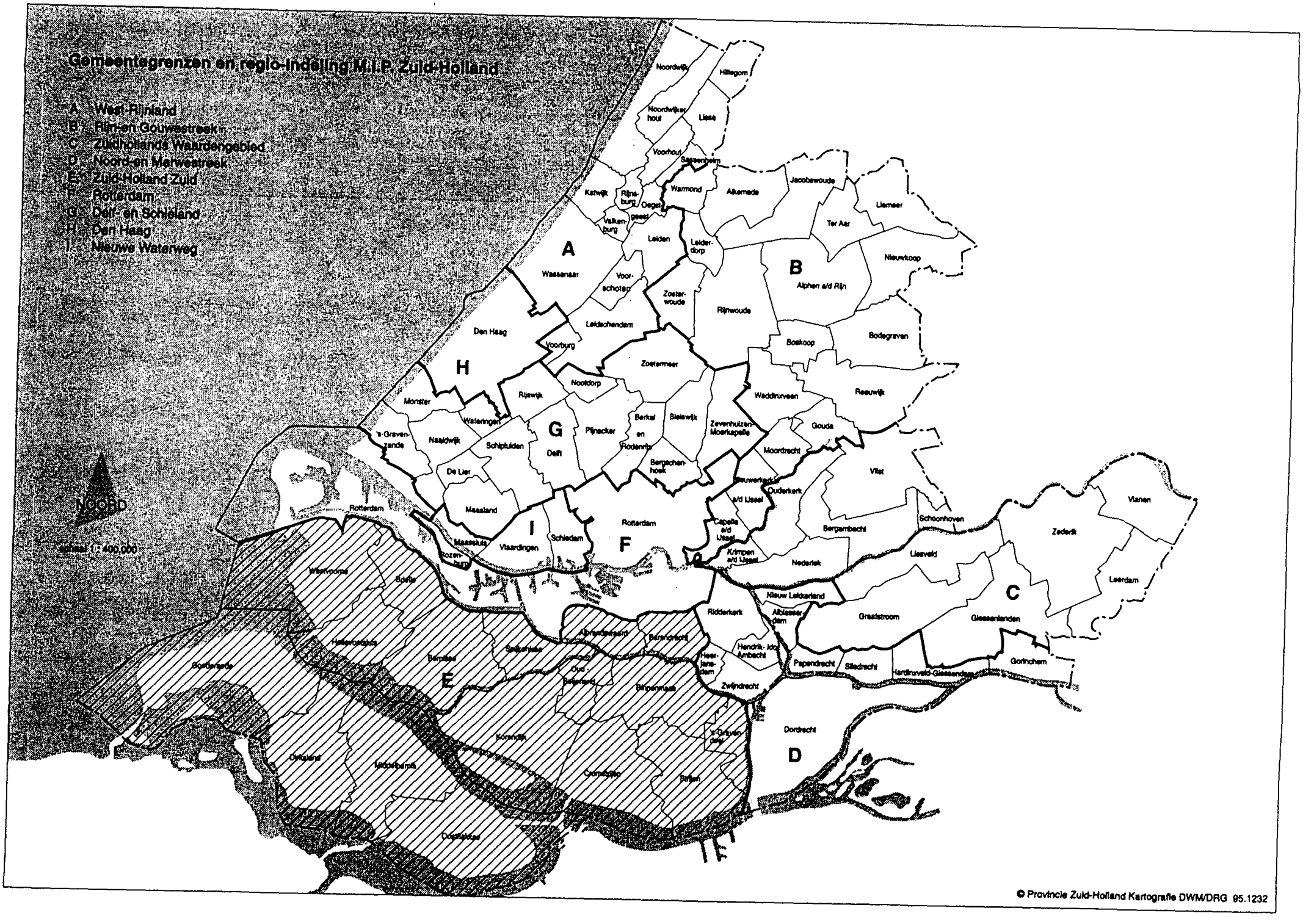

© Provincie Zuid-Holland Kartografie DWM/DRG 95.1232

Figuur 7f.

Gemeente Oud-Beijerland

schaal 1 : 300.000

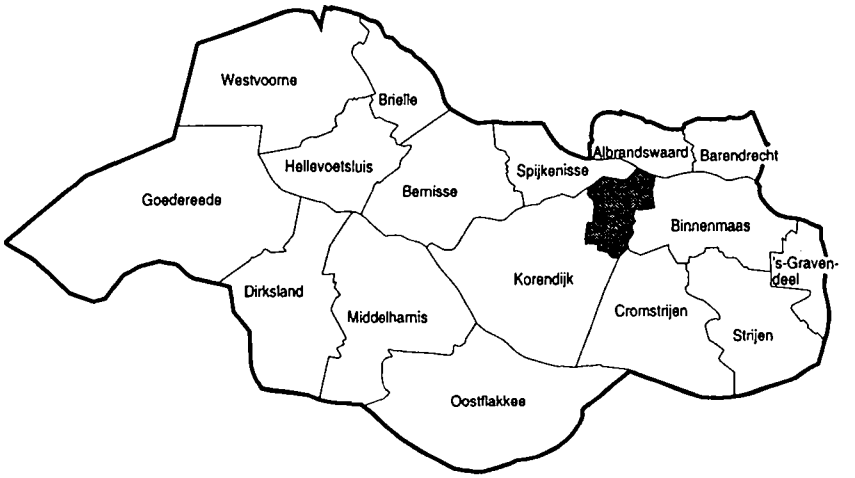

© Provincie Zuid-Holland Kartografie DWM/DRG 95.1232

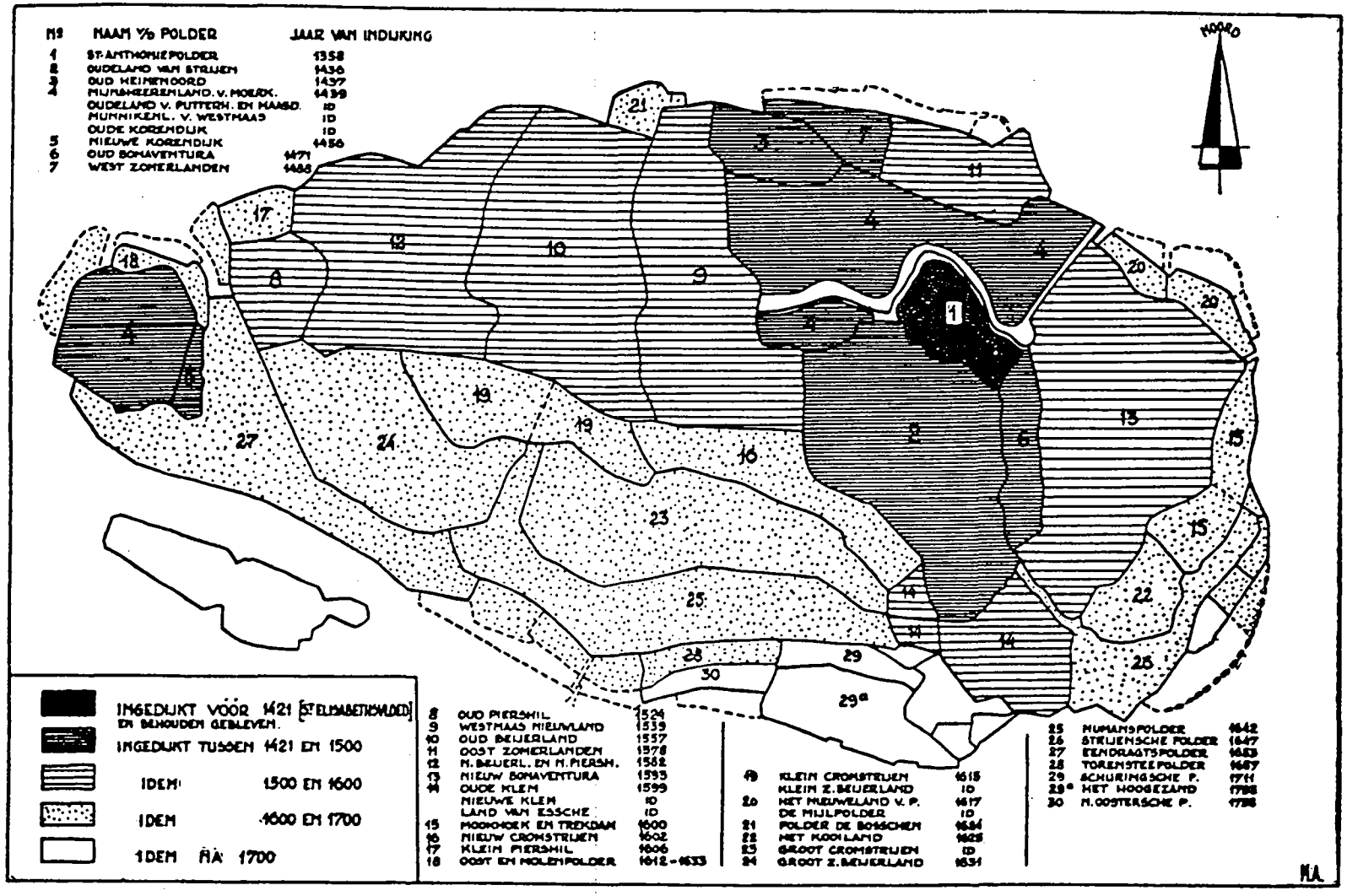

Figuur 2. Bedijking van de Hoekse Waard.

Figuur 3.
Oud-Beijerland anno 1866. Uit de gemeente-atlas van J. Kuyper (1869).

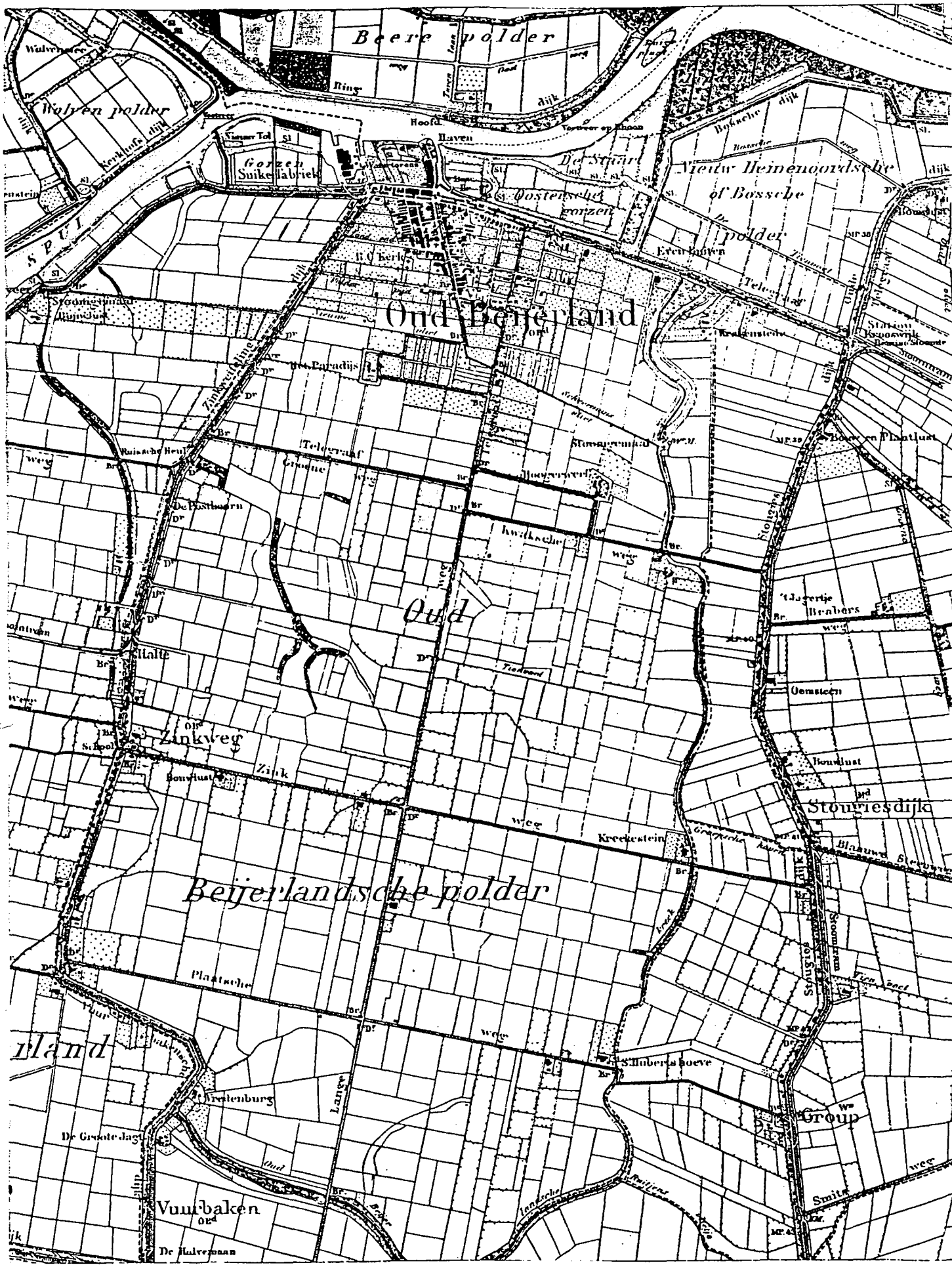

Figuur 4a.
Uitsnede topografische kaart 1:25.000, bladnr. 544 (1889/1903).

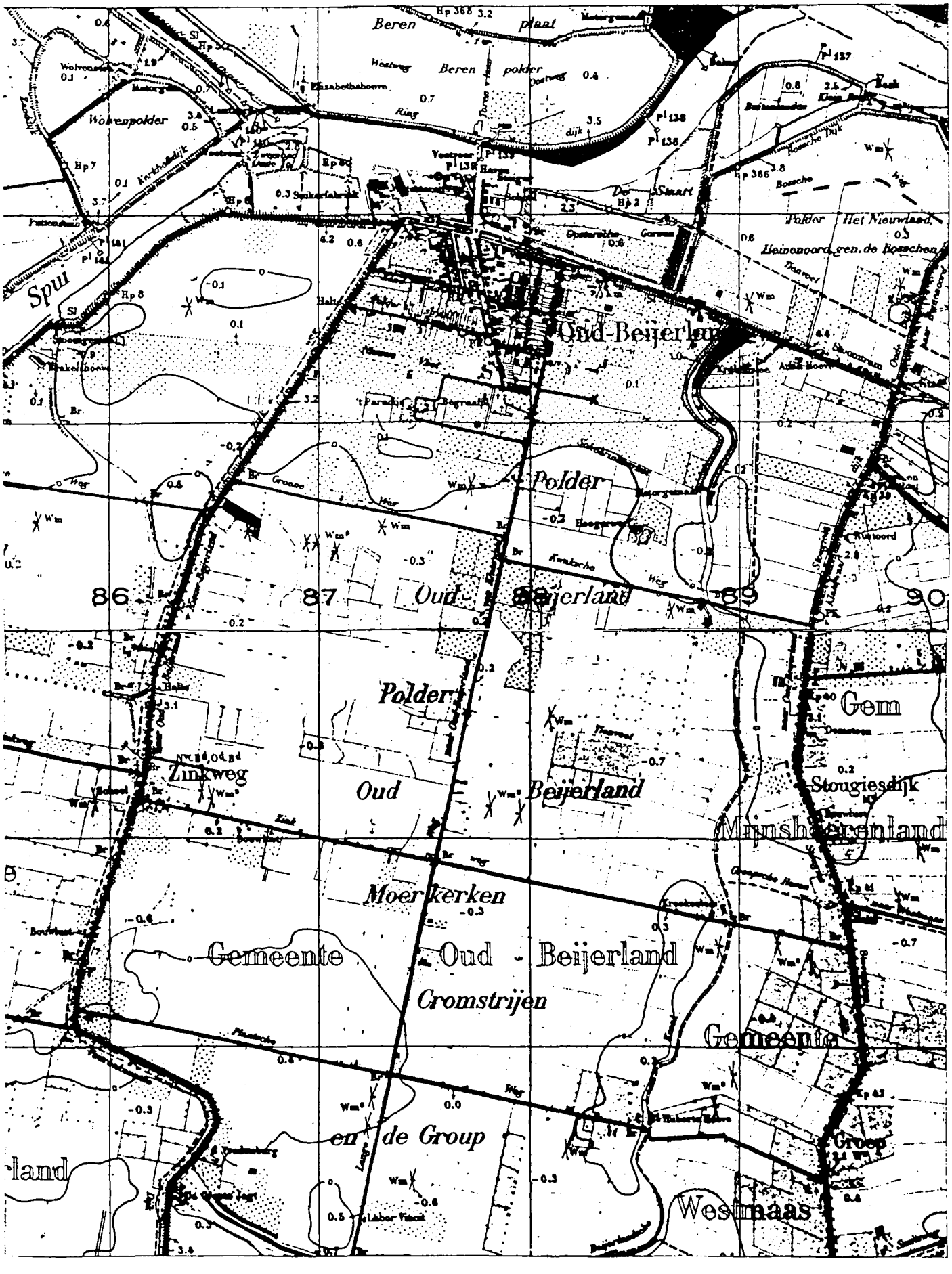

Figuur 4b.
Uitsnede topografische kaart 1:25.000, bladnrs. 37G en 43E (1940).

Figuur 4c.
Uitsnede topografische kaart 1:25.000, bladnrs. 37G en 43E (1986/1989).

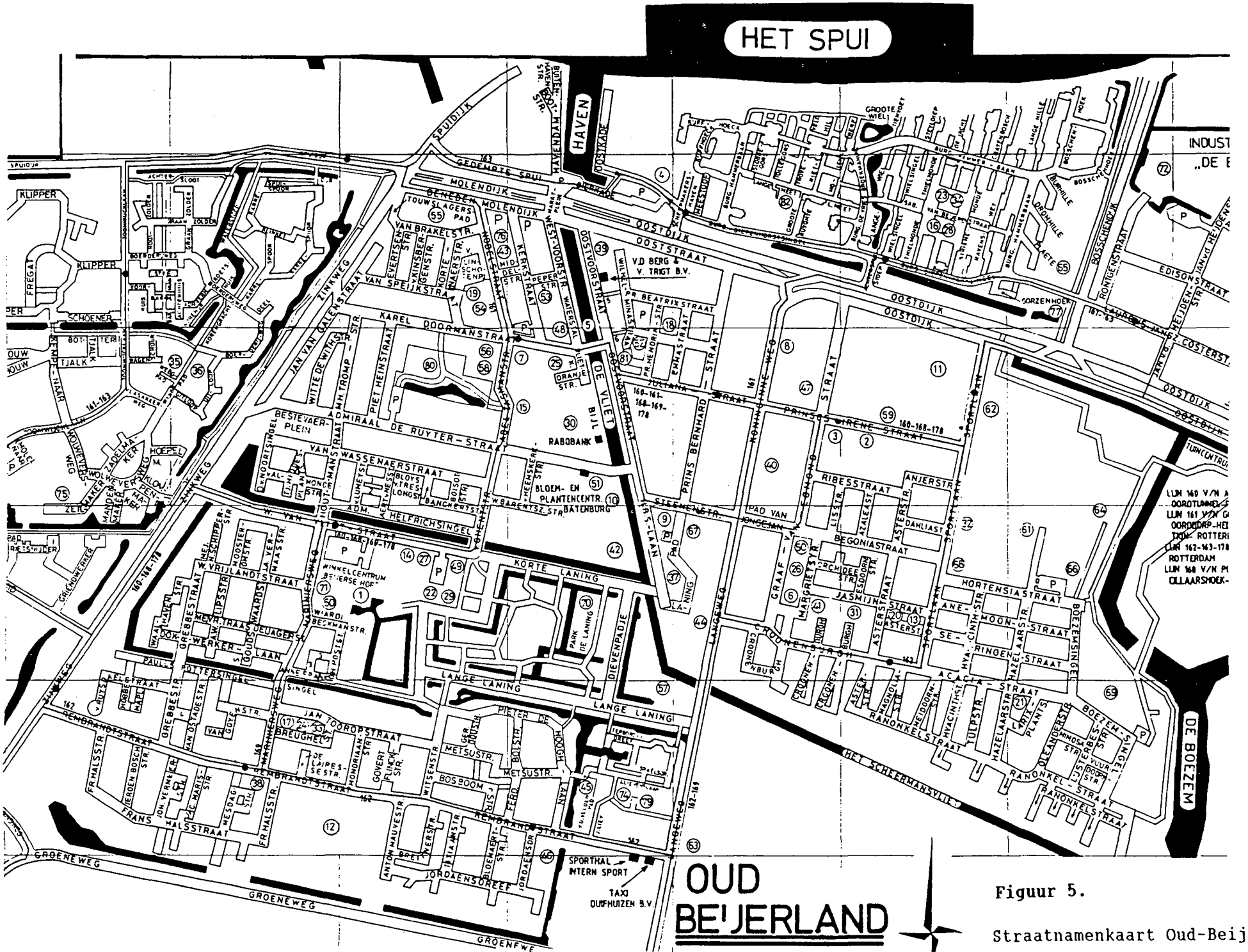

Figuur 5.

Straatnamenkaart Oud-Beijerland.

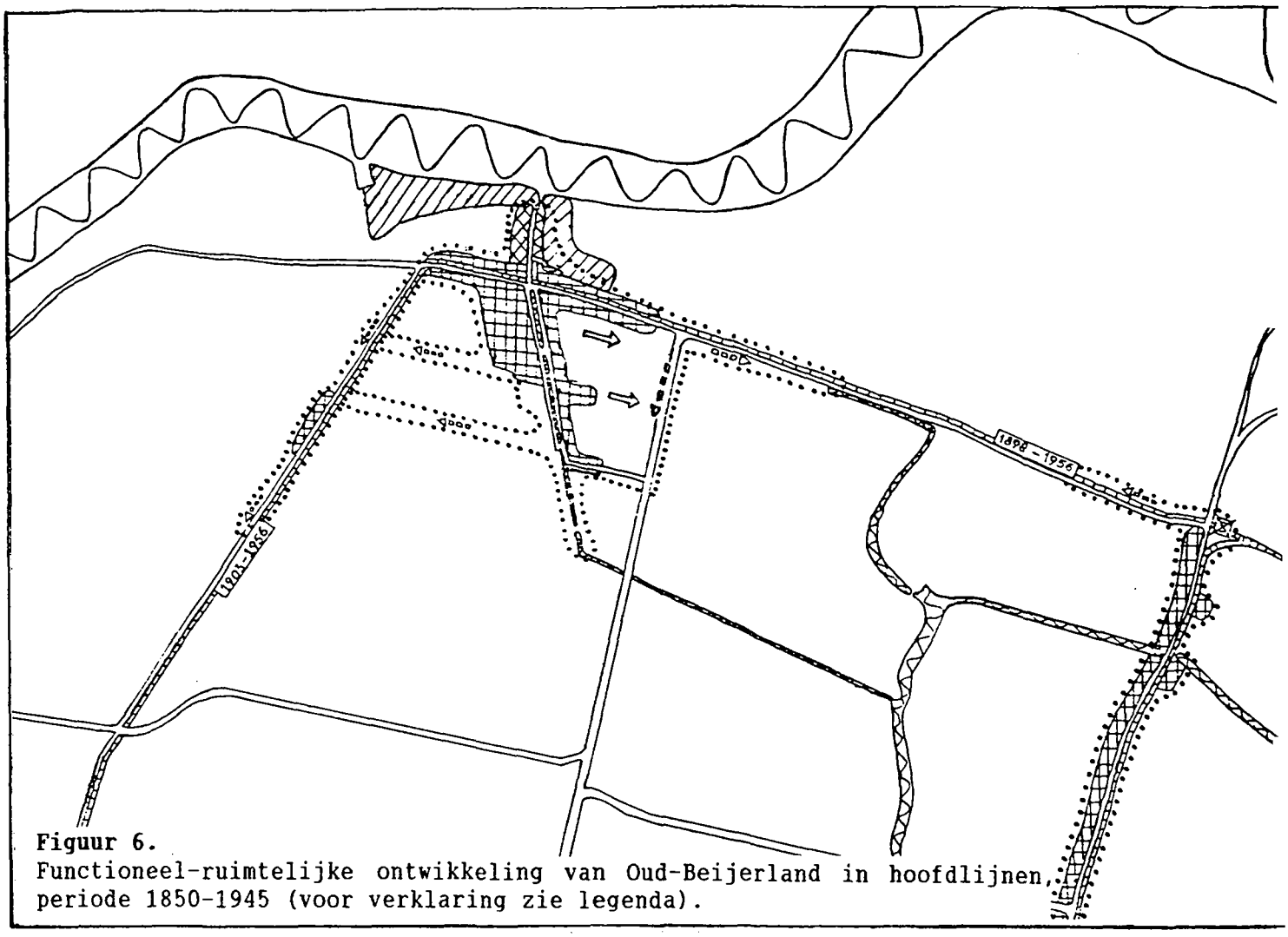

Figuur 6.
Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Oud-Beijerland in hoofdlijnen, periode 1850-1945 (voor verklaring zie legenda).

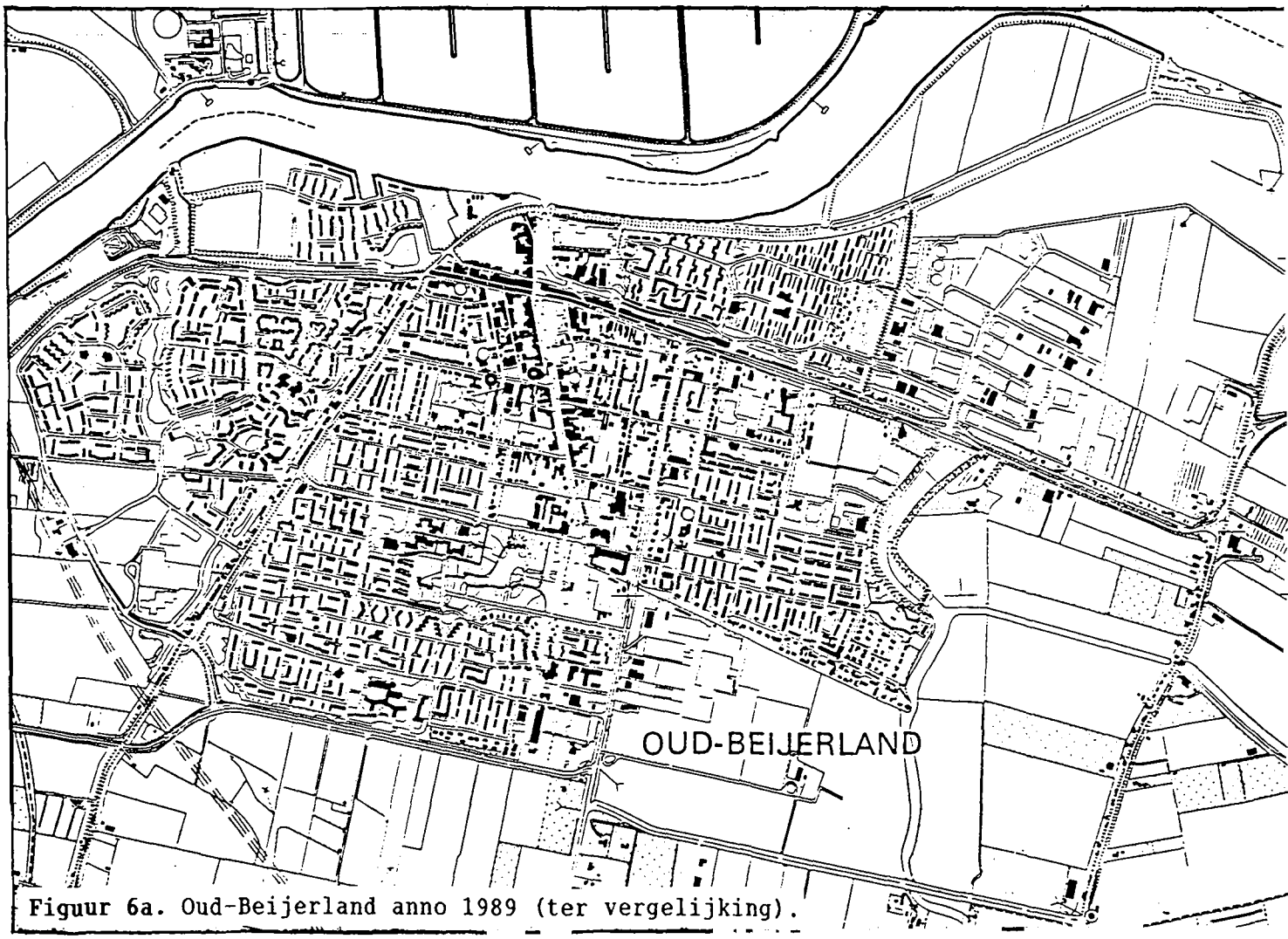

Figuur 6a. Oud-Beijerland anno 1989 (ter vergelijking).

B. BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK OUD-BEIJERLAND

Inleiding

De gemeente Oud-Beijerland omvat behalve het gelijknamige dorp de buurtschappen Zinkweg en Vuurbaken in het zuiden en Stougjesdijk in het oosten van het gemeentelijk grondgebied.

De nederzetting Oud-Beijerland is te beschouwen als een "voorstraatdorp" met als voornaamste structuurbepalende elementen de dijk langs het Spui (Oostdijk-Molendijk) en de dwars daarop staande hoofdas, die wordt gevormd door een gracht (de Vliet) met straten aan beide zijden (Voorstraat oost- en westzijde). De eerste 200 meter van de Voorstraat zijn ingesloten tussen het over de Vliet heen gebouwde raadhuis en de bebouwing van de Oostdijk. Aan beide uiteinden van deze stedelijke binnenruimte zijn pleinen ontstaan door overkluizing van de Vliet. In het verlengde van de hoofdas mondt de Haven uit in het Spui.

Behalve de Nobelstraat, Kerkstraat en Wilhelminastraat, die evenwijdig aan de Voorstraat lopen, volgen alle straten een rechthoekig patroon evenwijdig met of loodrecht op de lijn Oostdijk-Molendijk. Behalve de Spuidijk en de Oud-Beijerlandse dijk heeft Oud-Beijerland nog twee uitvalswegen: in zuidelijke richting de haaks op de Oostdijk aansluitende Koninginneweg-Langeweg en (van geringere betekenis) de Zinkweg, gelegen op een in zuidwestelijke richting lopende polderdijk.

Het buitengebied van Oud-Beijerland wordt, afgezien van de polderdijken, vooral bepaald door een "schaakbordpatroon" van rechte polderwegen. De kernen Zinkweg, Vuurbaak en Stougjesdijk zijn verdichtingen van lintbebouwing langs dijken. Omdat zij een betrekkelijk gering aantal objecten omvatten zullen zij in de volgende alinea's niet apart behandeld worden.

Dorpsbebouwing, woonhuizen

De bebouwing aan het begin van de Voorstraat, vooral aan de westzijde, is vrij gaaf en monumentaal van karakter. Enkele gevels zijn 17e of 18e eeuws (bijvoorbeeld West Voorstraat 12; een trapgevel van het Dordtse type uit het begin van de 17e eeuw) en een tiental panden staat op de Rijksmonumentenlijst. De gesloten gevelwand bestaat grotendeels uit 19e eeuwse lijstgevels; de nummer 8, 10 en 11 stammen uit de eerste helft van de vorige eeuw, de nummers 1, 6, 7, 9, 14 en 27 uit de tweede helft. De woonfunctie van deze panden is voor een deel verdwenen ten behoeve van kantoren. Het monumentale karakter van de gevelwand neemt af in zuidelijke richting. Een ingezwenkt lijstgeveltje aan het eind van de West Voorstraat (30) is de kopgevel van een haaks op de straat gelegen rijtje hofjeswoningen, dat uitziet op de Nederlands Hervormde kerk.

In het verlengde van de West Voorstraat wordt de straat achtereenvolgens Waterstal, Vlietkade en Bijl genoemd. Het laatste (doodlopende) gedeelte heeft een karakteristieke

gevelwand, waarvan het linker gedeelte (4 tot en met 11) uit circa 1890 dateert en het rechter gedeelte (12 tot en met 15) uit de jaren twintig.

De Oostzijde van de Voorstraat is op veel plaatsen ingrijpend gewijzigd door toename van het aantal winkels. Gevels zijn voorzien van nieuwe winkelpuien of totaal vervangen door nieuwbouw. Verder naar het zuiden bestaat de bebouwing van de Voorstraat vooral uit - gedeeltelijk verbouwde - woonhuizen uit de jaren twintig.

De Havendam heeft een karakteristieke gevelwand, voor een groot deel samengesteld uit (ingezwenkte) lijkstgevels: woonhuizen, bedrijfspanden en enkele (voormalige) pakhuizen. Enkele gevels zijn gedeeltelijk 17e eeuws, onder andere een trapgevel van het Dordtse type (Havendam 7), maar het grootste deel dateert uit de eerste en de tweede helft van de 19e eeuw.

Bebouwing van geringere allure, woonhuizen en bedrijfspanden, bepaalt het beeld van de zij- en achterstraten. Dit geldt voor de Bootstraat (bij de Havendam), Kerkstraat en Nobelstraat. Het vermelden waard is een voormalig koetshuis uit het midden van de vorige eeuw aan de Nobelstraat, dat waarschijnlijk heeft behoord bij één van de aangrenzende partriciërswoningen aan de Voorstraat.

De bebouwing aan weerszijden van de Molendijk en Oostdijk bestaat grotendeels uit winkels en woonhuizen met lijstgevels, gebouwd rond de eeuwwisseling. Deze bebouwing heeft een bijzonder karakter door de aanwezigheid van de gevelwanden aan voor- èn achterzijde met een onderling hoogteverschil van één verdieping. Het souterrain van de voorgevel is de begane grond van de achtergevel. Dit is vooral duidelijk zichtbaar bij de gevelwand van de Bierkade; de achterzijde van de bebouwing aan de noordzijde van de Oostdijk heeft hier het aanzicht van een rij hoge (circa 12 meter) havenpakhuizen. De bebouwing aan de zuidzijde van de Molendijk en Oostdijk vormt een massale - vrij lelijke - gevelwand langs de onder aan de dijk lopende Beneden Molendijk en Ooststraat.

De zuidzijde van de Beneden Molendijk biedt westelijk van de Nobelstraat een homogeen beeld van vrijstaande woningen uit de periode 1905-1920. Een voormalige villa uit circa 1915 (Beneden Molendijk 29) herbergt een kantoor. Naar het oosten toe wordt het beeld bepaald door nieuwbouw en een drielaags huizenblok uit de jaren dertig.

Het begin van de Oostdijk heeft een markant aanzien door de kopgevel van een voormalige zadelmakerij (Oostdijk 2), een karakteristiek lijstgeveltje uit het eind van de vorige eeuw. Ertegenover staat het door verbouwingen aangetaste hotel Barona, waarvan het grootste gedeelte uit het midden van de vorige eeuw dateert.

Een groot deel van de Ooststraat heeft een vrijwel gesloten gevelwand met diverse eenvoudige woonhuizen van omstreeks 1900, afgewisseld met enkele bedrijfspanden. De Oostdijk biedt een zelfde beeld. Langs de noordzijde van de Oostdijk gaat de gevelwand, die grotendeels bestaat uit verbouwde dijkhuizen, in oostelijke richting over in lintbebouwing aan de voet van de dijk. Deze bebouwing bestaat voor een groot deel uit vrijstaande woonhuizen uit de jaren twintig.

Vrijstaande en geschakelde woonhuizen uit de periode 1900-1925 vormen een vrijwel gesloten gevelwand langs de Koninginneweg. Hetzelfde geldt voor (gedeelten van) de Admiraal de Ruyterstraat, Steenenstraat en Nobelstraat. Enkele vrijstaande woonhuizen uit de jaren twintig staan aan de Emmastraat (1), Prins Hendrikstraat (14), Prins Bernhardstraat (32) en H.B.S. laan (2, 13). Het pand Julianastraat 64 is een herenhuis van circa 1900. Een markante villa uit dezelfde periode staat aan de Oostkade (10). Een van de weinige markante woonhuizen in het buitengebied is een villa met koetshuis/garage aan de Stougjesdijk (224), die uit de jaren twintig dateert.

Planmatige bebouwing

Woningbouwcomplexen van vóór 1945 zijn in Oud-Beijerland gering in aantal en omvang. Een complex aan de Admiraal de Ruyterstraat (109 tot en met 133) omvat drie blokken gespiegelde woningen onder zadeldak en werd rond 1925 gebouwd. Vergelijkbaar is een tweetal huizenblokken aan de Prins Bernhardstraat (3 tot en met 23). Een uit 1931 daterend complex schakelwoningen aan de Prins Hendrikstraat (4 tot en met 10, 7 tot en met 15) vormt een karakteristieke straatwand door het grote aantal tuitgevels.

Bijzondere gebouwen

Een blikvanger in het centrum van Oud-Beijerland is het 17e eeuwse (ingrijpend gerestaureerde) raadhuis, dat uitkijkt over de Voorstraat. Schuin erachter staat de 17e eeuwse Nederlandse Hervormde kerk, met een toren uit 1604 en een karakteristieke consistorie met tuitgevel (circa 1920). Tegenover de Nederlandse Hervormde kerk staat aan de Karel Doormanstraat (9-11a) een (nu als clubhuis gebruikt) hofje uit 1864, dat bestaat uit twee haaks op de rooilijn staande blokken, voorzien van flauw hellende zadeldaken met bewerkte windveren.

De Rooms Katholieke kerk met pastorie aan de Karel Doormanstraat (51-53) werd in neo-romaanse stijl gebouwd naar een ontwerp van T. Molkenboer in 1866. Het is een kleine éénbeukige kerk met driezijdige koorsluiting en een torentje met naaldspits. De Gereformeerde kerk aan de Beneden Molendijk (35) is een omstreeks 1920 gebouwd zaalkerkje met door steunberen onderbroken zijmuren.

Het voormalige postkantoor - nu als buurtcentrum in gebruik - aan de West Voorstraat (23) heeft een brede lijstgevel uit het derde kwart van de vorige eeuw en een aanbouw uit circa 1915. Het kantongerecht aan de Steenenstraat (20) is gevestigd in een rond 1910 gebouwd pand, waarvan de monumentale voorgevel is voorzien van pilasters en vijf vensterassen.

De vroegere H.B.S. (H.B.S. laan 4-6) is een groot gebouw met L-vormige plattegrond, mansardedak en hoektoren. Het werd rond 1920 in een monumentale traditionalistische stijl gebouwd en vormt samen met de bijbehorende directeurswoning en conciërgewoning een aparte enclave op een ruim omgracht terrein met parkachtige aanleg. De H.B.S. laan komt uit op een pad, dat Korte Laning wordt genoemd. Hier werd in het laatste kwart van de vorige eeuw een begraafplaats aangelegd. Het oudste nog aanwezi-

ge grafmonument is een kleine obelisk uit 1888. Het gietijzeren toegangshek valt op door zijn rijke detaillering.

In het buitengebied is slechts een tweetal bijzondere gebouwen geïnventariseerd: een uit 1875 daterend schoolgebouw aan de Zinkwegsedijk (252) en een omstreeks 1910 gebouwd zaalkerkje (Nederlands Hervormd) aan de Stougjesdijk (208).

Boerderijen

In het centrum van Oud-Beijerland is weinig agrarische bebouwing overgebleven. Een voormalige herenboerderij uit het begin van de vorige eeuw is te vinden aan het begin van de Steenenstraat (2). Het dwars geplaatste voorhuis heeft een lijstgevel. Opvallend is een aan elkaar gebouwd tweetal kleine boerderijen aan de Ooststraat (30-32), gebouwd rond 1915, met dwarsdelen in het stalgedeelte.

Diverse details sieren de gepleisterde gevel van het voorhuis van de vroegere boerderijherberg "Rustburg" aan het begin van de Zinkweg (2). Het uit 1883 daterende gebouw is aangetast door verbouwingen.

Enkele boerderijen rond Oud-Beijerland stammen geheel of gedeeltelijk van vóór 1800: de Johanna hoeve aan de Kwakscheweg (6) dateert uit het begin van de 17e eeuw en is een beschermd monument. Aan de 1e Kruisweg (34) staat een boerderij met een stal uit 1911 en een 17e eeuws voorhuis. Aan de 2e Kruisweg bevindt zich een tweetal 18e eeuwse boerderijen. Uit dezelfde eeuw dateert een verbouwde boerderij aan de Zinkwegsedijk (44).

Het in de Hoeksche Waard gangbare boerderijtype wordt gekenmerkt door een voorhuis met ingezwenkte lijstgevel en een zijwaarts uitspringend schuur/stalgedeelte met zijlangsdeel (de zogenaamde Vlaamse schuurgroep). Een vrij gaaf voorbeeld uit de eerste helft van de 19e eeuw is de hoeve "Bouw-lust", Goidschalxoordsedijk 65. Uit het eind van de vorige eeuw dateren voorbeelden aan de 2e Kruisweg (9), Langeweg (47) en de 1e Kruisweg (24). Enkele 19e eeuwse boerderijen (Vuurbakensedijk 2, Zinkwegsedijk 277) zijn voorzien van nieuwe stallen.

Voorbeelden van boerderijen met dwarsdelen zijn: 1e Kruisweg 35 (tweede helft 19e-eeuw), de uit 1870 daterende hoeve "Dijkzicht" aan de Oostdijk (146). De boerderij "Even Buiten", Oostdijk 172, werd rond 1920 gebouwd.

Op veel plaatsen in de Hoeksche Waard komen agrarische woonhuizen met aangebouwde schuren voor, die in de lengterichting tegen een dijk zijn aangebouwd. Het souterrain is gedeeltelijk verzonken in het dijktalud en vaak is de zijwand van de schuur voorzien van vierkante luiken. Voorbeelden van dit soort gebouwen zijn te vinden aan de Zinkwegsedijk (272, 328).

Monumenten van bedrijf en techniek

Veel objecten in deze categorie, zoals het traject van de stoomtram over de Oostdijk, de sigarenindustrie, de buitendijks gelegen suikerfabriek met watertoren en het poldergemaal aan de Boezem, zijn verdwenen.

Aan zij- en achterstraten in Oud-Beijerland is nog een enkel opmerkelijk bedrijfspand te vinden; aan de Kerkstraat (72) staat een gedeeltelijk uit hout opgetrokken werkplaats uit het eind van de 19e eeuw met een ingezwenkte lijstgevel van gele baksteen. Het voormalige veilingcomplex aan de Ooststraat (14) dateert uit de jaren twintig en valt op door een serie sheddaken en een hal met zadeldak, voorzien van een lichtkap.

De beide zijden van de Voorstraat worden verbonden door twee gemetselde overkluizingen met rijk gedetailleerde gietijzeren leuningen. Een gave gietijzeren voetgangersbrug aan de Korte Laning werd in 1864 gemaakt door de Dordrechtse gieterij Penn & - Co.

Vrijwel afgesloten van de buitenwereld is een voormalige zalmvisserij aan de Bosschendijk, oostelijk van Oud-Beijerland buitendijks gelegen. Het complex bestaat uit een onopvallend woonhuis en een loods. Een klein haventje mondt uit in het Spui.

Na-oorlogse bebouwing, uitbreidingen

In het centrum werden in de jaren vijftig enkele huizenblokken gebouwd aan de Prinses Beatrixstraat. Buiten het centrum werd in de jaren vijftig en zestig woningbouw gerealiseerd in het westelijke gedeelte van de Zeeheldenwijk (onder andere de Jan van Galenstraat en Witte de Withstraat) en in de Croonenburghwijk, direct ten oosten van de Koninginneweg. In de jaren zeventig werd Oud-Beijerland verder uitgebreid in het oosten van de Zeeheldenwijk (Van Ghentstraat en omgeving), zuidwaarts in het plan Zuidwijk, het oosten van de Croonenburghwijk en buitendijks ten noorden van de Oostdijk.

Sinds het eind van de jaren zeventig wordt Oud-Beijerland gestaag in westelijke richting uitgebreid in het plan Zoomwijck, ten westen van de Zinkweg. In noordoostelijke richting groeit tussen de Oud-Beijerlandse dijk en de Bosschenweg het industrieterrein de Bosschen. Kleine bedrijfsterreinen zijn te vinden bij de Langeweg en zuidelijk van Zoomwijck aan de Randweg.

In de jaren tachtig is op diverse plaatsen woningbouw gekomen in plaats van de oudere bebouwing: in het centrum bij het begin van de Nobelstraat en rond de Wilhelminastraat. De Spuioeverwijk kwam op het terrein van de gesloopte suikerfabriek.

C. STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

Oud-Beijerland

Stedebouwkundige typologie

1. Stedelijk ingericht gebied

1.1 Algemeen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkeling
- vaak eenvoudig of op pré-stedelijke structuur geënt stratennet
- stenen straten, geen voortuinen
- voornamelijk aaneengesloten bebouwing
- bebouwing deels complexgewijs, complexgrootte variabel

1.2 Stedelijk villagebied

- functie: wonen
- ligging in stedelijke context
- planmatige ontwikkeling
- stratennet royaal van opzet met soms bijzondere patroon- of vormkenmerken
- stenen straten met veelal ondiepe voortuinen
- bebouwing aaneengesloten of vrijstaand op geringe onderlinge afstand
- twee of meer bouwlagen hoog

2. Niet-stedelijk ingericht gebied

2.1 Algemeen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkeling
- vaak eenvoudig of op pré-stedelijke structuur geënt stratennet
- regelmatige voortuinen
- weinig aaneengesloten bebouwing
- bebouwing voornamelijk niet complexmatig

2.2 Tuinwijkachtige ontwikkeling

- functie: wonen
- planmatige ontwikkeling
- stratennet soms met bijzondere patroon- en vormkenmerken
- groene straten, voortuinen
- voornamelijk half open blokken, strokenbouw
- bebouwing complexmatig

2.3 Villagebied

- functie: wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkeling
- stratennet vaak met bijzondere vormkenmerken
- groene straten, tuinen rondom
- voornamelijk losse bebouwing
- bebouwing voornamelijk niet complexmatig

3. Gebied zonder woonfunctie

3.1 Industriegebied

- functie: industrie / bedrijvigheid / handel / verkeer
- inrichting en bebouwing vaak in samenhang met specifieke locatie en/of functies

3.2 Groen gebied

- functie: openluchtrecreatie (park, sportterrein, begraafplaats, enz.)
- voornamelijk onbebouwd terrain
- inrichting en bebouwing vaak in samenhang met specifieke locatie en/of functies

4. Ander gebied

- functie: educatief

Na 1945 gereconstrueerd gebied

Gebieden met bijzondere waarden

1 Terrein voormalige HBS

OUD-BEIJERLAND,
Stedebouwkundige typologie

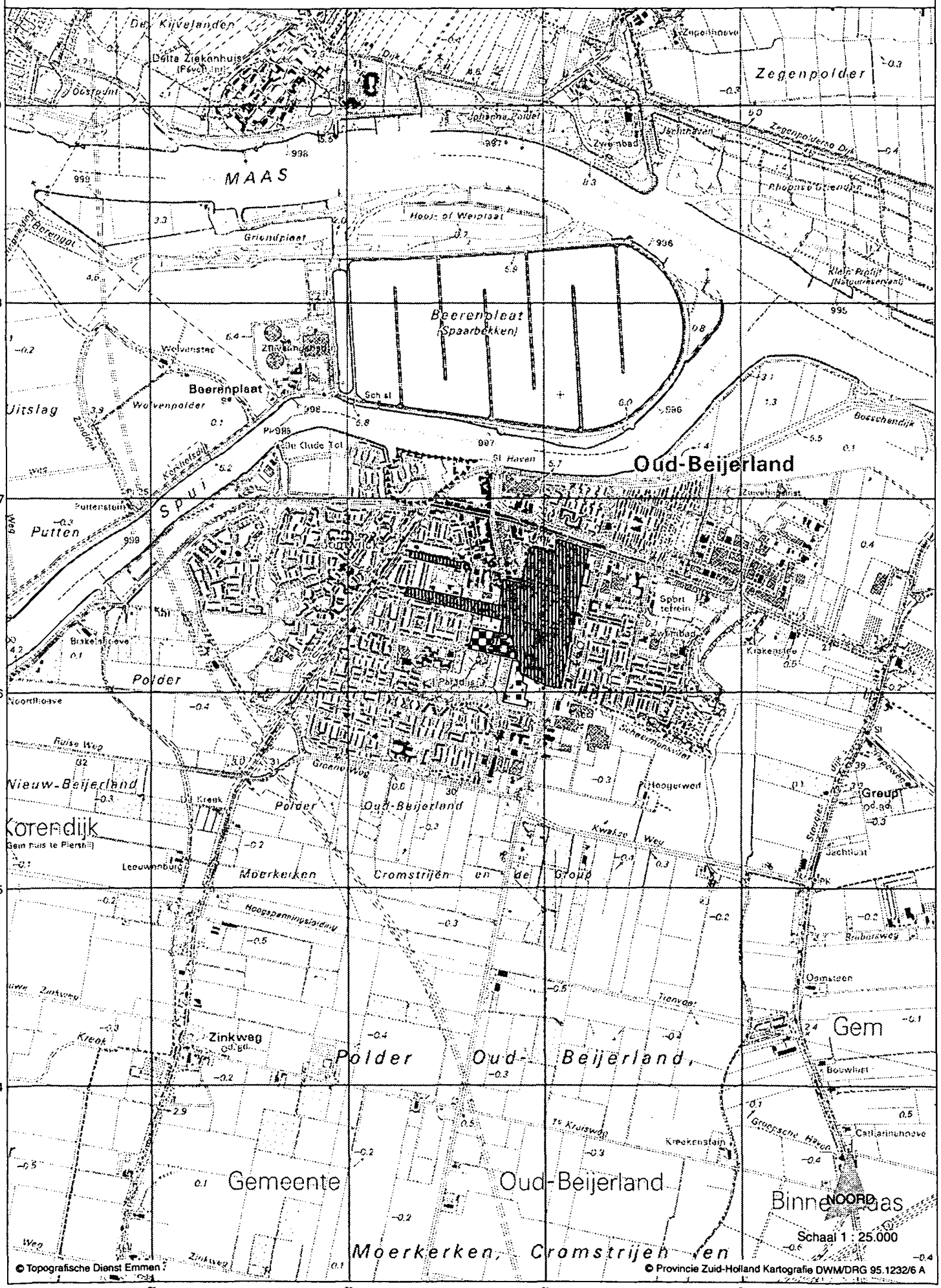

OUD-BEIJERLAND,
Gebieden met bijzondere waarden

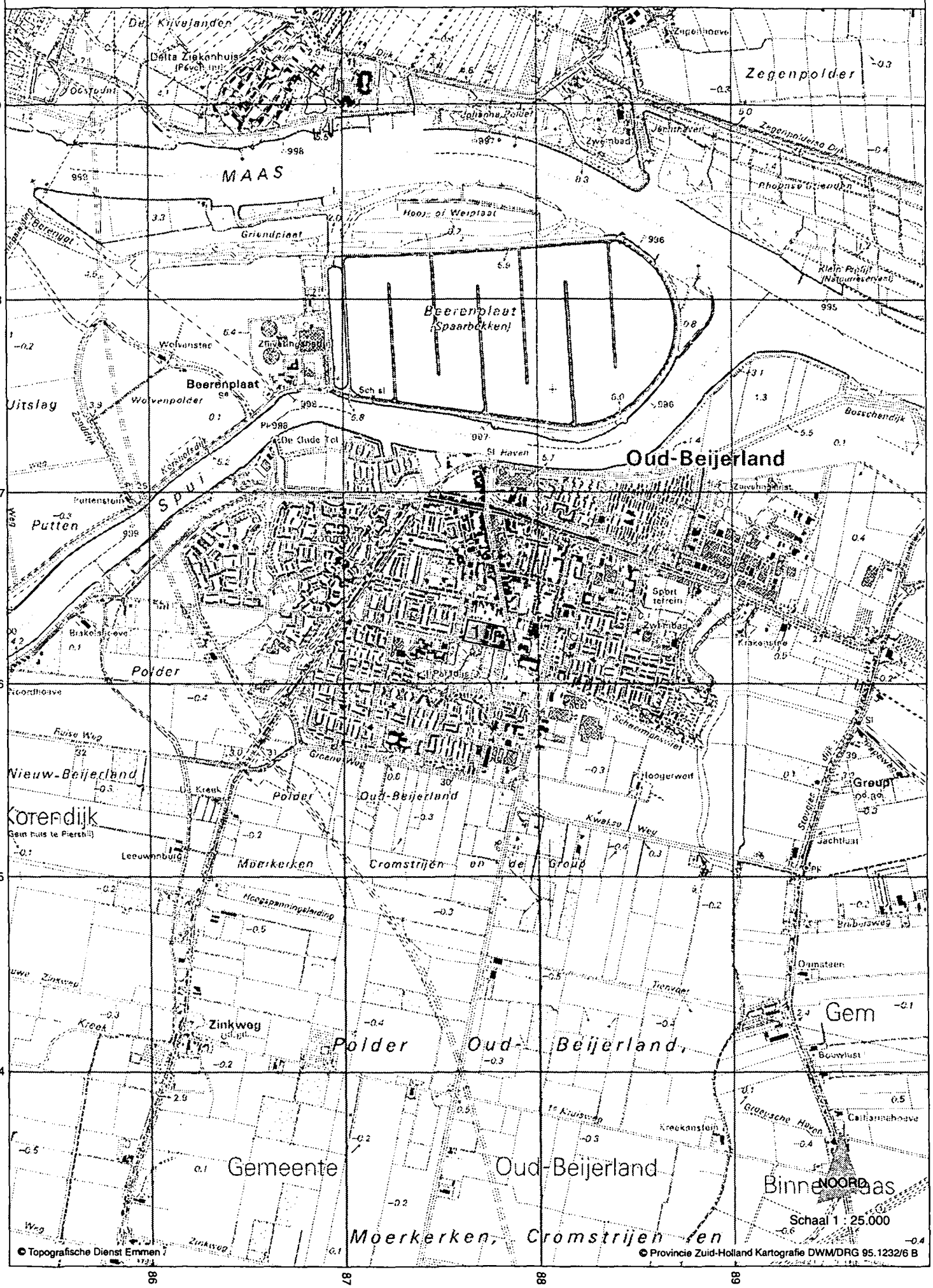

D. GEIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN

criteria voor aanduiding van gebieden met bijzondere waarden.

Criteria	Gebieden 1
I. Intrinsieke stedebouwkundige kwaliteit, zoals:	
1. kwaliteit van het ruimtelijke concept;	±
2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;	+
3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteiten;	+
4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkeling (bijv. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark).	+
II Bijzondere historische betekenis, zoals:	
1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijke uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;	
2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedebouwkundig denken;	
3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering).	
III Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:	
1. betekenis als onderdeel van een groter geheel;	
2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;	
3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel.	+
IV Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)	±
V Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten).	

1. De Vliet/de Haven

De lange waterweg tussen de begraafplaats en de sluis bij het Spui vormt het gezichtsbepalende structuurelement van het centrum van Oud-Beijerland. De bebouwing langs dit water, respectievelijk de Vliet (ten zuiden van het Marktplein) en de Haven (ten noorden ervan) geheten, bestaat uit een groot aantal 19e en 20e eeuwse gevels. Sommigen hebben een oudere kern.

Het gebied wordt door de dijk (Oostdijk en Molendijk, beide winkelstraten met gemoderniseerde puien) in twee delen gesplitst. De bebouwing van de dijk wordt onderbroken door het Marktplein, een door zijn hoge ligging opvallend gelegen plein, waar de waterweg wordt overkluist.
Ten noorden van het Marktplein ligt de Haven, die een oostwaartse uitloper heeft, die eindigt bij de Scheepmakershaven, die na de Tweede Wereldoorlog gedempt is en tegenwoordig als plein fungeert.
Het havenkwartier wordt beschermd door een hoge dijk langs het Spui, in het kader van de Deltawerken aangelegd in 1963-1966. De bebouwing langs de Haven bestaat vooral aan de Havendam uit een opmerkelijk gave gevelwand van (voornamelijk 19e eeuwse) bedrijfspanden en pakhuizen. Langs de Oostkade is de bebouwing meer van moderne aard, mede omdat de haven daar circa 1900 aanmerkelijk verbreed is en de oudere bebouwing tijdens deze werkzaamheden is opgeruimd.
Ten zuiden van het Marktplein stroomt de Vliet. Tussen de Admiraal de Ruyterstraat en de Steenenstraat is het water overkluist, evenals bij het 17e eeuwse Oude Raadhuis. Hierdoor zijn pleinen ontstaan.
Langs het water lopen vanaf het Marktplein aan beide zijden van het water twee wegen zuidwaarts, respectievelijk de Oost Voorstraat en de West Voorstraat (die zich voortzet in de smalle Waterstal, Vlietkade en Bijl). De laatstgenoemde straat loopt halverwege dood, zodat vanaf dat punt slechts één straat, de Oost Voorstraat, die zich voortzet in de H.B.S. Laan, de waterloop volgt.
De Oost Voorstraat, naast het water de voornaamste as, is in het begin een duidelijke voortzetting van de winkelstraten op de dijk. Zuidwaarts is de bebouwing echter minder aangetast. Aan de overzijde van het water, aan de West Voorstraat staan een groot aantal gave 19e eeuwse gevels. Hier is de winkelfunctie duidelijk minder dominant. De herenhuizen worden nu veelal als kantoorruimte gebruikt. Ten zuiden van de N.H.kerk wordt de bebouwing (vooral eind 19e eeuw en eerste helft van de 20e eeuw) kleinschaliger van aard, slechts hier en daar onderbroken door na-oorlogse grootschalige bebouwing.
Ten zuiden van de Steenenstraat heeft het gebied een opvallend groen karakter door de vele bomen (o.a. treurwilgen) langs het water. Aan de westzijde staat de H.B.S., gebouwd in 1918-1921. Tot het complex behoort naast het onderwijsgebouw ook de directeurswoning en de woning voor de conciërge. De gebouwen staan in een parkachtige aanleg met grachten. Het groene gebied wordt afgesloten door de begraafplaats, aangelegd in het laatste kwart van de 19e eeuw.

Ondanks de oude oorsprong (de Vliet en de Haven dateren in eerste aanleg uit de tweede helft van de 16e eeuw) is het gezicht van het lange bebouwingslint in de laatste twee eeuwen tot stand gekomen. De Haven is in de 20e eeuw door enerzijds verbreding en anderzijds door demping ingrijpend gewijzigd. Daarnaast kan vooral het zuidelijk gedeelte met zijn groene karakter als een voorbeeld van een moderne aanleg worden getypeerd.